

АНАЛИЗА ФАКТОРА И СТАВОВА УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА ЗА НАСТАВАК ШКОЛОВАЊА

Драшко Маринковић¹, Александар Мајић^{1*} и Александра Петрашевић¹

¹Универзитет у Бањој Луци, Природно-математички факултет, Бања Лука, Република Српска, БиХ

Сажетак: Ова студија представља анализу фактора и ставова ученика трећих и четвртих разреда средњих школа у Републици Српској о намјерама за наставак школовања. Истраживање је урађено на основу анкетног упитника на обухвату од 84 од укупно 93 средње школе на територији Републике Српске. Анкетирањем су обухваћени сви пунољетни ученици трећих и четвртих разреда средњих школа, на репрезентативном узорку од 9188 ученика или 83.5 % ове популације. На основу резултата истраживања може се закључити да 55.9 % средњошколаца жели да настави школовање, 21.9 % не жели, док је 22.2 % неодлучно у вези са наставком образовања. Резултати указују да ученици четвртих разреда имају већу жељу за наставком школовања (61.1 %) у односу на ученике трећих разреда (47.0 %). Изразито висок ниво статистичке значајности уочава се код пола и типа насеља, с обзиром на то да су веће аспирације за наставком школовања уочене код ученица, као и код средњошколаца из урбаних средина. Анализа ставова према мјесту пребивалишта, такође је показала значајне регионалне разлике у погледу намјера за наставак школовања. Резултати добијени у овој студији у сагласности су са сличним истраживањима у земљама окружења и као такви могу се искористити за израду стратешких докумената у Републици Српској.

Кључне ријечи: ставови о наставку школовања, средњошколци, високо образовање, Република Српска.

Original scientific paper

ANALYSIS OF FACTORS AND ATTITUDES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS FOR CONTINUATION OF EDUCATION

Draško Marinković¹, Aleksandar Majić^{1*} and Aleksandra Petrašević¹

¹University of Banja Luka, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Banja Luka, Republic of Srpska, B&H

Abstract: This study presents an analysis of the factors and attitudes of third and fourth grade high school students in the Republic of Srpska regarding their intentions to pursue further their education. The research was conducted through a questionnaire administered in 84 out of a total of 93 secondary schools in the territory of the Republic of Srpska. The survey included all adult students in the third and fourth grades of secondary schools, on a notable sample of 9188 students or 83.5 % of this population. Based on the research findings, it can be inferred that 55.9 % of high school students express a desire to continue their education, while 21.9 % do not wish to do so, and 22.2 % remain undecided about their educational aspirations. The results show that fourth-grade students exhibit a stronger inclination to continue their education (61.1 %) compared to their third-grade counterparts (47.0 %). A remarkably high level of statistical significance is observed in relation to gender and place of residence, given that higher aspirations for continuing education are observed in female students, as well as in high school students from urban areas. Analysis of attitudes by place of residence also showed significant regional differences in terms of intentions to continue education. The results obtained in this study align with similar research conducted in neighbouring countries and hold relevance for the formulation of strategic documents in the Republic of Srpska.

Keywords: attitudes about continuing education, high school students, higher education, the Republic of Srpska.

* Аутор за кореспонденцију: Александар Мајић, Универзитет у Бањој Луци, Природно-математички факултет, Младена Стојановића 2, 78000 Бања Лука, Република Српска, Босна и Херцеговина, Е-mail: aleksandar.majic@pmf.unibl.org
Author for correspondence: Aleksandar Majić, University of Banja Luka, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Mladena Stojanovića 2, 78000 Banja Luka, the Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina, E-mail: aleksandar.majic@pmf.unibl.org

УВОД

Средњошколски образовни систем у Републици Српској траје од двије до четири године и обухвата различите врсте и облике образовања којим се након завршене средње школе стичу знања, способности и вјештине потребни за рад у струци, као и припрема за даље образовање на високошколским установама (Републички завод за статистику Републике Српске, 2022). Услов за упис у средњу школу је завршена основна школа, која је дио обавезног деветогодишњег образовног процеса који обухвата сву дјецу у старосном интервалу од 6 до 15 година (Маринковић & Мајић, 2014). У зависности од врсте наставног плана и програма средња школа може бити гимназија, умјетничка школа, стручна техничка школа, стручна школа, вјерска школа, школа за ученике са сметњама у развоју и школа за образовање одраслих. Важно је напоменути да средње образовање у Републици Српској није обавезно. Према званичним подацима Републичког завода за статистику Републике Српске, број ученика у средњим школама у Републици Српској у школској 2020/2021. години био је 36405 (Републички завод за статистику Републике Српске, 2022). У односу на школску 2000/2001. годину, број средњошколаца у Републици Српској смањено се за трећину или за 17405 ученика. Овакво сукцесивно смањење последица је различитих фактора, међу којима највећи утицај има смањење демографског капацитета основношколске популације (Pašalić et al., 2012).

Као што је наглашено, програми средњег образовања осмишљени су а) као припрема за високо образовање или б) за стицање знања и вјештина неопходних за рад и запослење. Претходни резултати указују да већина средњошколаца високо цијене знање и образовање и повезују га са бољом перспективом у животу, с тим у складу већина матураната жели да настави школовање на факултету, посебно из области које их интересују (Babić & Kordić, 2012).

Наставак школовања, тј. прелазак из средње школе на факултет важна је развојна прекретница за лични развој и промјену понашања сваког ученика (Fromme et al., 2008). У прилог томе иде чињеница да је тај прелазак

INTRODUCTION

The high school education system in the Republic of Srpska spans for two to four years and encompasses diverse types and modalities of education. Upon completion of secondary school, students attain the requisite knowledge, abilities, and skills for their chosen profession, in addition to preparing for further education at higher education institutions (Републички завод за статистику Републике Српске, 2022). The condition for enrollment in secondary school is the completion of elementary school, which is part of the mandatory nine-year educational process that includes all children in the age interval from 6 to 15 years (Маринковић & Мајић, 2014). Depending on the type of curriculum, a high school can be a grammar school, an art school, a vocational-technical school, a vocational school, a religious school, a school for students with developmental disabilities, and a school for adult education. It is important to note that secondary education in the Republic of Srpska is not compulsory (Републички завод за статистику Републике Српске, 2022). According to official data of the Republic Institute of Statistics, the number of students in secondary schools in the Republic of Srpska in the school year of 2020/2021 was 36405. In the school year of 2000/2001, the number of high school students in the Republic of Srpska decreased by a third, or by 17405 students. This successive decrease is the result of various factors, among which the biggest influence is the decrease in the demographic capacity of the primary school population (Pašalić et al., 2012).

As already emphasized, secondary education programs are designed a) as preparation for higher education or b) for acquiring knowledge and skills necessary for work and employment. The results so far suggest that the majority of high school students value knowledge and education and associate it with a better perspective in life, and by the length of graduation, they want to continue their education at university, especially in the field of interest (Babić & Kordić, 2012).

Continuing education, specifically the transition from high school to college, marks a significant developmental milestone in each student's personal growth and behavioral transfor-

праћен снажним емотивним и психо-социјалним промјенама (Rukavina, 2017). Trusty et al. (2005) такође истичу важност свеобухватног планирања образовања и каријере, у коме је врло битно да то планирање и одабир факултета почне у нижим разредима, тако да ученици прије завршног разреда буду укључени у планирање каријере и процјену будућих потреба (Bardick et al., 2006).

Као кључни фактори уписа на факултет издвајају се мотивација и интересовања ученика, као и утицај родитеља и пријатеља (Sakdiah, 2018). Košutić et al. (2015) као један од најзначајнијих фактора одлуке о наставку школовања издвајају образованост родитеља, с обзиром на то да ученици из високообразованих породица имају веће преференце за упис на факултет, док Borus и Carpenter (1984) велики акценат стављају на утицај образовања очева. Најчешћи разлози наставка школовања код средњошколаца су веће шансе за запослење, већа финансијска примања, као и могућност за стицањем више знања. На другој страни, као главни разлог ненаставка школовања издваја се жеља за зарадом и осамостаљењем, као и брже запослење у струци, незаинтересованост за учење, као и финансијска ограничења везана за трошкове школовања (Košutić et al., 2015).

Ученици који похађају гимназију имају много веће аспирације за наставком школовања (Jokić, 2019), али и средње стручне школе показале су се као добар предуслов и полазна основа за одабир жељеног факултета. Досадашња истраживања указују на позитивне ставове ученика средњих стручних школа према наставку школовања на универзитетима из свог поља образовања (Dyer, 1996). Претходне студије су показале да су пол, раса и социоекономски статус важни фактори за одабир одређених факултета (Mau & Li, 2018). Полна диференцијација и њен утицај на одабир факултета представљен је у истраживању које је спроведено у Републици Хрватској у коме мушкарци преферирају техничке студије, док се жене одлучују за наставак студија на друштвено-хуманистичким наукама (Jugović, 2019). Такође, као важна детерминанта за наставак школовања и одабир жељеног факултета јавља се фактор локације

(Fromme et al., 2008). This significance is underscored by the fact that this transition is accompanied by substantial emotional and psychosocial changes (Rukavina, 2017). Trusty et al. (2005) also emphasise the importance of comprehensive education and career planning, with such planning and faculty selection ideally commencing in the earlier grades. This early initiation allows students to effectively plan their educational journey and assess their future needs (Bardick et al., 2006).

Students' motivation and interests, as well as the influence of parents and friends, stand out as key factors in college enrollment (Sakdiah, 2018). Košutić et al. (2015) singled out parents' education as one of the most significant factors in the decision to continue education, given that students from highly educated families have greater preferences for enrolling in college, while Borus and Carpenter (1984) placed great emphasis on the influence of fathers' education. The most common reasons for continuing education among high school students are greater chances of employment, higher financial income, as well as the possibility of acquiring more knowledge. On the other hand, the main reason for not continuing education is the desire for income and independence, as well as faster employment in the profession, lack of interest in learning, as well as financial limitations related to the costs of education (Košutić et al., 2015).

Students who attend high school have much more aspirations for teaching education (Jokić, 2019), but secondary vocational schools have also proven to be a good prerequisite and basis for choosing the desired one. Previous research indicates positive attitudes of secondary vocational school students towards continuing their education at universities in their field of education (Dyer, 1996). Previous studies have shown that gender, race, and socioeconomic status are important factors in choosing certain colleges (Mau & Li, 2018). Gender differentiation and its influence on the choice of faculty is presented in research conducted in the Republic of Croatia in which men prefer technical studies, a scientific research organization that deals with human sciences (Jugović, 2019). Also, the location factor appears as an important determinant for

(Ristić Dedić, 2019). У прилог томе свједоче резултати једне канадске студије који указују да мјесто пребивалишта има важну улогу за одабир факултета, с обзиром на то да свршени средњошколци више преферирају факултете ближе своме мјесту пребивалишта (Drewes & Michael, 2006).

МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДЕ

Ова студија представља дио обимног анкетног истраживања о демографској будућности и планирању породице у Републици Српској које је урађено за потребе израде Стратегије демографске обнове Републике Српске. Наведено истраживање за циљ је имало испитати ставове средњошколаца и њихове намјере о: а) наставку школовања, б) иселјавању (емиграцији) и в) планирању породице.

Овим радом жели се утврдити утицај социо-демографских, образовних, територијалних и регионално-географских одредница на ставове и намјере средњошколаца у вези са наставком школовања.

Истраживање је урађено на бази резултата анонимног и добровољног анкетног упитника који је спроведен у 84 од укупно 93 средње школе на територији Републике Српске у периоду од 24. 04. 2023. до 05. 05. 2023. године. Анкетним истраживањем обухваћени су сви пунољетни ученици трећих и четвртих разреда средњих школа. Укупно је анкетирано 9188 ученика или 83.5 % од укупне пунољетне средњошколске популације. У бази података обрађено је 9123 анкета. Број непотпуних анкета био је 16, док је број неважећих упитника био 65. Критеријум за укључивање били су сви ученици трећих и четвртих разреда старости од 18 година и више, укључујући оба пола. Критеријуми искључења примјењивани су на особе млађе од 18 година, пошто је студија спроведена искључиво на пунољетној средњошколској популацији. Непотпуни и неважећи упитници такође нису укључени у анализу резултата, а удио ових образаца био је минималан (мање од 0.9 % узорка).

Предмет ове студије представља анализа резултата 12 питања из анкетног упитника који је већином конципиран у форми затвореног типа. Испитаници су између осталог давали

continuing education and choosing the desired faculty (Ristić Dedić, 2019). In support of this, the results of a Canadian study indicate that the place of residence plays an important role in choosing a college, given that high school graduates prefer colleges closer to their place of residence (Drewes & Michael, 2006).

DATA AND METHODS

This study is part of an extensive survey research on the demographic future and family planning in the Republic of Srpska, which was carried out to draft the Demographic Renewal Strategy of the Republic of Srpska. The aforementioned research aimed to examine the attitudes of high school students and their intentions regarding a) continuing education, b) moving out (emigration), and c) family planning.

This work aims to determine the influence of socio-demographic, educational, territorial, and regional-geographic determinants on the attitudes and intentions of high school students regarding the continuation of education.

The research was conducted based on the results of an anonymous and voluntary questionnaire that was conducted in 84 out of a total of 93 secondary schools in the territory of the Republic of Srpska in the period from April 24, 2023 to May 05, 2023. The survey included all adult students in the third and fourth grades of high schools, of which a total of 9188 students, or 83.5 % of the total adult high school population were surveyed. Consequently, 9123 surveys were processed in the database. The number of incomplete surveys was 16, while the number of invalid questionnaires was 65. The inclusion criteria were all third and fourth-grade students aged 18 and over, including both sexes. The exclusion criteria were applied to persons under the age of 18 since the study was conducted exclusively on the adult high school population. Incomplete and invalid questionnaires were also not included in the analysis of the results, and the proportion of these forms was minimal (below 0.9 % of the sample).

The subject of this study is the analysis of the results of 12 questions from the survey questionnaire, which was mostly designed in the form of a closed type. Among other things, the

одговоре на питања која се односе на школу, смјер/занимање и разред који похађају. Демографске варијабле обухватале су податке о полу и старости анкетираних средњошколаца, док су географске одреднице везане за град и општину средњошколске установе, мјесто пребивалишта ученика, као и тип насеља у коме су ученици настањени (град или село). Ова питања представљају независне или предикторске варијабле у статистичкој анализи.

Зависне или критеријумске варијабле односе се на пет питања која су повезана са наставком школовања (Да ли ћете након средње школе наставити школовање?; Ако је одговор ДА, које студије (факултет) планирате уписати?; Планирате ли наставити школовање у Републици Српској?; Ако студије планирате уписати у некој другој држави, молимо Вас наведите у којој?; Ако не желите уписати студије, да ли се након средње школе планирате запослити?). Питање које се односи на наставак школовања у другој држави од понуђених шест одговора (Србија, Хрватска, Словенија, Аустрија, Њемачка, друго) сведено је на два (Србија, остало). Жеље за уписом одређене високошколске установе ученици су могли представити на основу одабира одређеног факултета.

Истраживање је обављено у свих 46 локалних заједница, које на својој територији имају барем једну средњу школу или средњошколски центар. Регионална диференцијација величине узорка првенствено је зависила од демографске величине самих локалних заједница. Највећи број анкетираних испитаника регистрован је у највећим градовима Републике Српске. Скоро четвртина анкетираних средњошколаца (2096 или 23.0 %) похађало је средње школе на територији Града Бања Лука. Висок удио анкетираних регистрован је и у Граду Бијељини (11.5 %), затим слиједе Град Добој (6.6 %), Град Приједор (6.6 %), општина Теслић (3.7 %), Град Требиње (3.6 %), Град Зворник (3.5 %) итд.

Сви ученици обухваћени овом анализом груписани су у 11 школа (гимназија, медицинска школа, економска школа, грађевинска школа, електротехничка школа, техничка/машинска/саобраћајна школа, угоститељско-трговачко-туристичка школа, пољопривредна школа, политехничка школа, технолошка школа, му-

respondents gave answers to questions related to school, major/profession, and the class they attended. Demographic variables included data on the gender and age of the surveyed high school students, while geographic determinants were related to the city and municipality of the high school institution, the student's place of residence, as well as the type of settlement in which the students live (city or village). These questions represent the independent or predictor variables in statistical analysis.

Dependent on criterion variables, five questions related to the continuation of education were included as follows: (Will you continue your education after high school?; If the answer is YES, which studies (faculty) do you plan to enroll in?; Do you plan to continue your education in the Republic of Srpska?; If you plan to study in another country, please indicate in which country.; If you do not want to study, do you plan to get a job after high school?). The question related to the continuation of education in another country was reduced from the six answers offered (Serbia, Croatia, Slovenia, Austria, Germany, other) to two (Serbia, other). Students could present their desire to enroll in a specific higher education institution based on the selection of a specific faculty.

The research was carried out in all 46 local communities, which have at least one high school or high school center on their territory. The regional differentiation of the sample size primarily depended on the demographic size of the local communities themselves. The largest number of surveyed respondents was registered in the largest cities of the Republic of Srpska. Almost a quarter of the surveyed high school students (2096 or 23.0 %) attended high schools in the territory of the City of Banja Luka. A high proportion of respondents was also registered in the City of Bijeljina (11.5 %), followed by the City of Doboј (6.6 %), the City of Prijedor (6.6 %), the Municipality of Teslić (3.7 %), the City of Trebinje (3.6 %), City of Zvornik (3.5 %), etc.

All students included in this analysis were grouped into 11 schools (grammar school, medical school, economics school, construction school, electrical engineering school, technical/mechanical/traffic school, hospitality-trade-tourism school, agricultural school, polytechnic

зичка школа). Важно је напоменути да у анкетном истраживању није узет обухват из теолошких усмјерења.

У Републици Српској се од школске 2017/2018. године примјењује Међународна стандардна класификација образовања и оспособљавања 2013 (ISCED-F 2013), према којој су области образовања подијељене на десет различитих подобласти, а то су: 1) образовање; 2) умјетност и хуманистичке науке; 3) друштвене науке, новинарство и информисање; 4) пословање, администрација и право; 5) природне науке, математика и статистика; 6) информационе и комуникационе технологије; 7) инжењерство, производња и грађевинарство; 8) пољопривреда, шумарство, рибарство и ветеринарство; 9) здравство и социјална заштита и 10) услуге (Републички завод за статистику Републике Српске, 2022). С обзиром на изражену мултидисциплинарност појединих факултета и студијских програма, у овој студији неће бити кориштена ISCED-F 2013 класификација, већ петостепена подјела на: 1) друштвено-хуманистичка усмјерења, 2) медицинска усмјерења, 3) природно-математичка усмјерења, 4) рачунарско-информатичка усмјерења и 5) техничко-технолошка усмјерења. У друштвене и хуманистичке науке уврштени су: економија, право, политичке науке, филозофске науке, филолошке науке, педагогија, безбједносне науке, теологија, умјетност и физичко васпитање и спорт. У техничко-технолошке науке уврштени су: архитектура, грађевинарство и геодезија, електротехника, машинство, пољопривреда, саобраћај, шумарство, рударство и технологија.

Регионална подјела у овој студији сагласна је са територијалном организацијом средњих школа у Републици Српској у којој је цјелокупан простор Српске подјеле на седам регионалних цјелина (регија Бања Лука, регија Приједор, регија Добој, регија Семберија, регија Бирач, регија Сарајево-Романија и регија Херцеговина).

Статистичка анализа урађена је примјеном софтверског пакета SPSS (IBM SPSS Statistics for Windows, Version 20.0. Armonk, NY: IBM Corp.), док су картографски прикази направљени уз помоћ софтверског пакета QGIS (QGIS Desktop, Version 3.24.1 Tisler). С обзиром на то да су подаци добијени анкетним истраживањем номиналног карактера, статистичка

school, technology school, musical school). It is important to note that the survey did not include coverage of theological orientations.

Since 2017/2018, in the Republic of Srpska, the International Standard Classification of Education and Training 2013 (ISCED-F 2013) has been applied, according to which the fields of education are divided into ten different sub-fields, namely: 1) education; 2) arts and humanities; 3) social sciences, journalism, and information; 4) business, administration, and law; 5) natural sciences, mathematics and statistics; 6) information and communication technologies; 7) engineering, production and construction; 8) agriculture, forestry, fishing and veterinary medicine; 9) health and social protection and 10) services (*Републички завод за статистику Републике Српске, 2022*). Considering the pronounced multidisciplinary nature of individual faculties and study programs, this study will not use the ISCED-F 2013 classification, but a five-level division into 1) social-humanistic orientations, 2) medical orientations, 3) natural-mathematics orientations, 4) computing – IT orientations and 5) technical-technological orientations. Social sciences and humanities include economics, law, political sciences, philosophical sciences, philological sciences, pedagogy, security sciences, theology, art and physical education, and sports. Technical and technological sciences include architecture, construction and geodesy, electrical engineering, mechanical engineering, agriculture, traffic, forestry, mining, and technology.

The regional division in this study agrees with the territorial organization of secondary schools in the Republic of Srpska, in which the entire area of the country is divided into seven regional units (Banja Luka region, Prijedor region, Doboј region, Semberija region, Birač region, Sarajevo-Romania region, and Herzegovina region).

Statistical analysis was performed using the SPSS software package (IBM SPSS Statistics for Windows, Version 20.0. Armonk, NY: IBM Corp.), while cartographic representations were made with the help of the QGIS software package (QGIS Desktop, Version 3.24.1 Tisler). Given that the data were obtained through a nominal survey, the statistical analysis was performed ba-

анализа урађена је на основу непараметарског Хи-квадрат теста (χ^2), на основу статистичке значајности од 0.05 ($p < 0.05$).

РЕЗУЛТАТИ

Од укупног броја анкетираних средњошколаца, њих 4058 или 44.5 % особе су мушког пола, док је 5062 или 55.5 % особа женског пола. С обзиром на то да се критеријум за искључивање односио на малолетне ученике, дистрибуција анкетираних према разреду који похађају указује на већи анкетни обухват ученика четвртих разреда, којих је било 63.1 %, док ученици трећих разреда чине 36.9 % укупног узорка. Диференцијација анкетираних на основу типа насеља указује на већи обухват ученика из градских насеља (61.8 %), док је у сеоским насељима регистровано 38.2 % средњошколске популације.

Регионална диференцијација узорка пропорционална је обиму средњошколске популације у Републици Српској. Највише анкетираних било је из регије Бања Лука (2486 или 27.2 %). Затим слиједи регија Добој (1565 или 17.2 %), регија Приједор (1465 или 16.1 %), регија Семберија (1234 или 13.5 %), регија Сарајево-Романија (981 или 10.8 %), регија Херцеговина (702 или 7.7 %) и регија Бирач у којој је анкетирано 690 средњошколаца, што чини 7.6 % укупног узорка.

Око четвртине анкетираних средњошколаца (22.6 %) похађало је гимназију, техничка, машинска и саобраћајна усмјерења похађало је 15.1 % ученика, медицинска 14.8 %, економска 13.7 %, електротехничка 11.7 %, угоститељско-трговачко-туристичка 7.7 %, пољопривредна 5.2 %, грађевинска 3.7 %, технолошка 3.3 %. Најмањи број анкетираних ученика похађао је политехничке и музичке школе (1.1 %). Посматрано по смјеровима, највећи број анкетираних средњошколаца похађа гимназијски општи смјер (15.1 %), затим слиједи медицински техничари (7.1 %), економски техничари (6.6 %), техничари рачунарства и информатике (5.9 %) итд.

Ставови о наставку школовања према полу

Укупан број анкетираних ученика који желе наставити школовање је 55.9 %, 21.9 % не жели да студира, док 22.2 % још не зна

sed on the non-parametric Chi-square test (χ^2), based on the statistical significance of 0.05 ($p < 0.05$).

RESULTS

Of the total number of high school students surveyed, 4058 or 44.5 % of them were male, while 5062 or 55.5 % were female. Given that the exclusion criterion referred to minor students, the distribution of the respondents according to the class they attend indicated a larger survey coverage of fourth graders, which was 63.1 %, while third graders make up 36.9 % of the total sample. The differentiation of the respondents based on the type of settlement indicated a greater coverage of students from urban settlements (61.8 %), while 38.2 % of the high school population was registered in rural settlements.

The regional differentiation of the sample is proportional to the size of the high school population in the Republic of Srpska. Most of the respondents were from the Banja Luka region (2486 or 27.2 %). This was followed by the Doboј region (1565 or 17.2 %), the Prijedor region (1465 or 16.1 %), the Semberija region (1234 or 13.5 %), the Sarajevo-Romanian region (981 or 10.8 %), the Herzegovina region (702 or 7.7 %) and the Birač region where 690 high school students were surveyed, which made up 7.6 % of the total sample.

About a quarter of the surveyed secondary school students, 22.6 %, attended high school, 15.1 % of students attended technical, mechanical, and traffic courses, medical 14.8 %, economical 13.7 %, electrical engineering 11.7 %, hospitality-trade-tourism 7.7 %, agricultural 5.2 %, construction 3.7 %, technological 3.3 %. The smallest number of surveyed students attended polytechnic and music schools (1.1 %). Observed by major, the largest number of surveyed high school students attend the high school general major (15.1 %), followed by medical technicians (7.1 %), economic technicians (6.6 %), computer and information technology technicians (5.9 %), etc.

Attitudes About Continuing Education According to Gender

The total number of surveyed students who want to continue their education is 55.9 %, 21.9 % do not want to study, while 22.2 % still do not

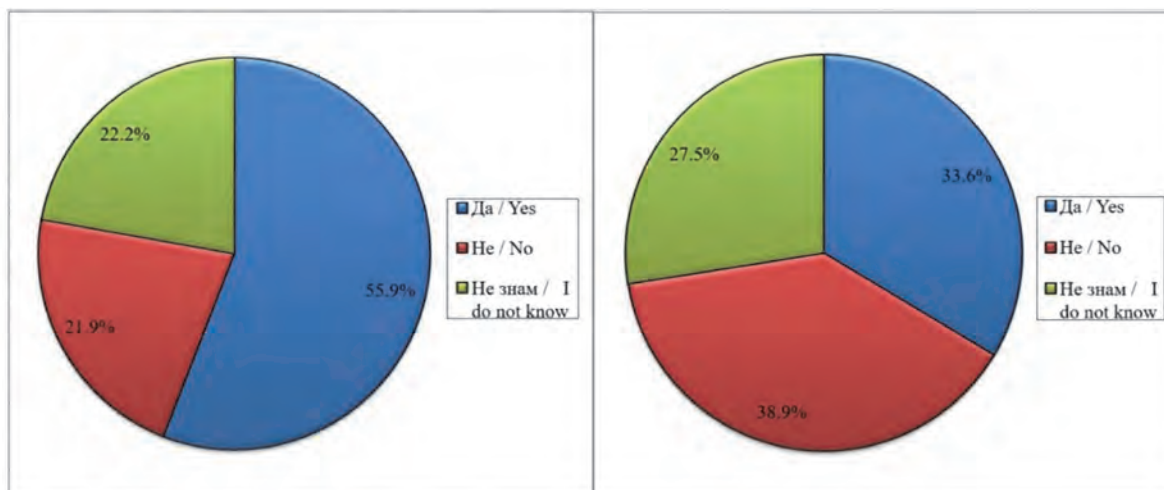
да ли жели наставак свог образовања (Сл. 1 и Таб. 1). Резултати истраживања показали су много веће аспирације за наставак школовања код дјевојака у односу на особе мушког пола. Наиме, 66.2 % анкетираних ученица жели да настави школовање, 13.6 % не жели, док је њих 20.2 % неодлучно по питању уписа на високошколску установу. За разлику од ученица, само 43.1 % ученика трећих и четвртних разреда жели да настави школовање, 32.4 % не жели, док сваки четврти ученик (24.6 %) још није сигуран да ли жели да настави школовање. Изражене разлике међу половима, такође, се могу уочити на основу високе вриједности χ^2 теста ($\chi^2 = 590.763$, $p < 0.000$).

know if they want to continue their education (Fig. 1 and Tab. 1). The results of the research show that girls have much higher aspirations to continue their education compared to boys. Namely, 66.2 % of the surveyed students want to continue their education, 13.6 % do not want to, and 20.2 % of them are undecided about enrolling in a higher education institution. Unlike female students, only 43.1 % of third- and fourth-grade male students want to continue their education, 32.4 % do not want to, while every fourth male student (24.6 %) is not yet sure if they want to continue their education. Pronounced differences between the sexes can also be observed based on the high value of the χ^2 test ($\chi^2 = 590.763$, $p < 0.000$).

Таб. 1. Дистрибуција ставова ученика средњих школа на основу демографских, образовних и просторно-географских фактора

Tab. 1. Distribution of high school students' attitudes based on demographic, educational and spatial-geographical factors

Варијабле / Variables		Наставак школовања / Continuing education			Наставак школовања у Републици Српској / Continuing education in the Republic of Srpska			Запослење / Employment	
		Да / Yes	Не / No	Не знам / I do not know	Да / Yes	Не / No	Не знам / I do not know	Да / Yes	Не / No
		%	%	%	%	%	%	%	%
Укупно / Total		55.9	21.9	22.2	33.6	38.8	27.5	70.3	29.7
Пол / Gender	Мушки / Male	43.1	32.4	24.6	28.7	41.1	30.2	75.3	24.7
	Женски / Female	66.2	13.6	20.2	37.0	37.3	25.7	64.9	35.1
Разред / Class	Трећи / Third	47.0	26.5	26.5	20.0	41.3	38.6	72.3	27.7
	Четврти / Fourth	61.1	19.3	19.6	40.9	37.5	21.5	68.9	31.1
Школа / School	Гимназија / Grammar s.	86.9	3.4	9.7	33.0	48.1	18.9	39.7	60.3
	Остало / Other	46.8	27.4	25.8	33.9	35.5	30.7	76.7	23.3
Насеље / Settlement	Град / Urban	64.6	15.9	19.4	34.8	39.9	25.3	64.0	36.0
	Село / Rural	42.0	31.5	26.5	31.7	36.7	31.7	79.1	20.9
Регија / Region	Бања Лука / Banja Luka	62.3	18.0	19.7	43.9	27.1	29.1	62.6	37.4
	Приједор / Prijedor	48.0	27.9	24.1	33.7	40.0	26.3	74.8	25.2
	Добој / Doboј	46.8	29.1	24.2	28.2	41.8	30.0	77.7	22.3
	Семберија / Semberija	58.6	17.9	23.5	23.7	48.7	27.7	70.7	29.3
	Бирач / Birač	57.4	22.7	19.8	19.1	60.5	20.4	65.3	34.7
	Сар.-Роман. / Sar.-Roman.	61.9	15.4	22.6	43.0	27.8	29.2	70.0	30.0
Херцеговина / Hercegovina		68.3	12.1	19.6	24.6	52.8	22.5	64.8	35.2

Сл. 1. Ставови ученика средњих школа о намјерама за наставак школовања (лијево) и за наставак школовања у Републици Српској (десно)

Fig. 1. Attitudes of secondary school students about their intentions to continue their education (left) and for continuing education in the Republic of Srpska (right)

Резултати истраживања показали су низак проценат средњошколаца који желе да своје школовање наставе у Републици Српској. Сваки трећи средњошколац (33.6 %) студије ће наставити у Републици Српској, 38.8 % анкетираних жели да студира у иностранству, док је 27.5 % ученика још неодлучно о мјесту студирања.

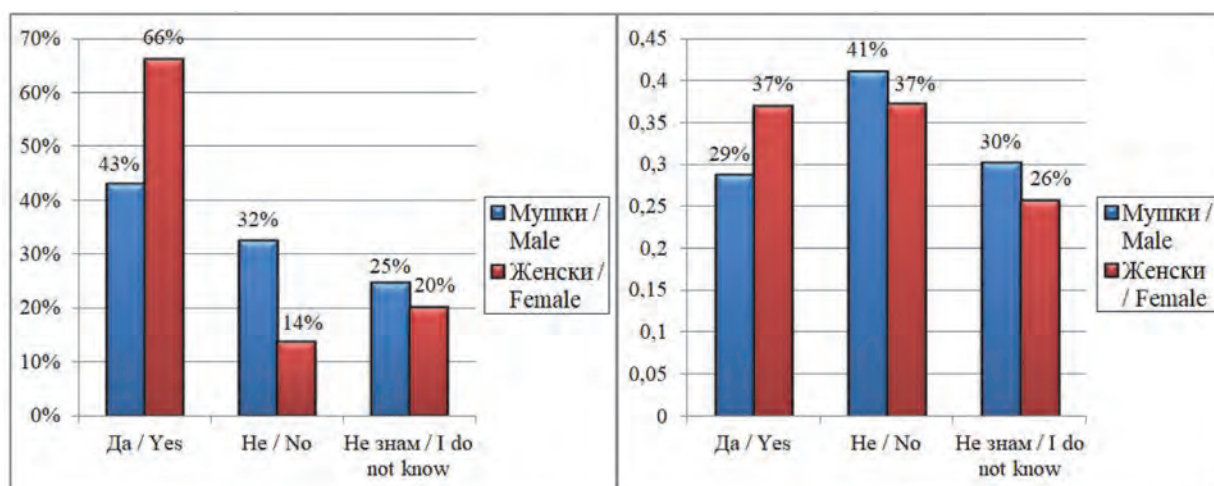
Висок ниво статистичке значајности уочен је између полне структуре и намјера за наставак школовања у Републици Српској ($\chi^2 = 55.754$, $p < 0.000$). Само 28.7 % мушкараца жели наставити студирање у Републици Српској, њих 41.1 % не жели, док 30.2 % испитаника не зна одговор на ово питање. За разлику од мушкараца, ученице имају већу жељу за наставком студија у Републици Српској, с обзиром на то да 37.0 % жели да студира, 37.3 % не жели, док је њих 25.7 % неодлучно у вези са наставком школовања на универзитетима и високим школама у Републици Српској (Сл. 2).

Највећи број анкетираних средњошколаца, скоро 2/3 (64.0 %), своје школовање желе да наставе у Републици Србији. Међу осталим одговорима за наставак школовања Словенију је одабрало 9.7 % ученика, Аустрију 7.2 %, Њемачку 6.6 %, Хрватску 1.6 %, док се за други избор (остало) одлучило 11.0 % анкетираних испитаника. Од осталих одгово-

The research results show a low percentage of high school students who want to continue their education in the Republic of Srpska. Every third high school student (33.6 %) will continue their studies in the Republic of Srpska, 38.8 % of respondents want to study abroad, while 27.5 % of students have not yet decided whether to become a student.

A high level of statistical significance was observed between gender structure and number of continuing education in the Republic of Srpska ($\chi^2 = 55.754$, $p < 0.000$). Only 28.7 % of men want to continue their studies in the country, 41.1 % of them do not want to, and 30.2 % of respondents do not know the answer to this question. In contrast to men, female students have a greater desire for teaching studies in the Republic of Srpska, considering that 37.0 % want to study, 37.3 % do not want to, and 25.7 % of them are undecided about schools in the Republic of Srpska (Fig. 2).

The largest number of high school students surveyed, almost 2/3 (64.0 %), want to continue their education in the Republic of Serbia. Among other answers for continuing education, Slovenia was chosen by 9.7 % of students, Austria by 7.2 %, Germany by 6.6 %, Croatia by 1.6 %, while 11.0 % of respondents chose the second choice (other). Taking into account other answers, the

Сл. 2. Полна диференцијација ставова ученика средњих школа о намјерама за наставак школовања (лијево) и за наставак школовања у Републици Српској (десно)
 Fig. 2. Gender differentiation of high school students' attitudes about intentions to continue their education (left) and to continue their education in the Republic of Srpska (right)

ра највећи број жели да студира у Федерацији Босне и Херцеговине, као и у Италији и Великој Британији. Статистичка значајност није уочена између пола и земље у којој ученици желе да наставе студиј, с обзиром на уједначене одговоре међу ученицима и ученицама.

На питање, „Ако не желите уписати студије, да ли се након средње школе планирате одмах запослити?“ потврдан одговор дало је 70.3 % испитаника, док њих 29.7 % не жели да ради након завршетка средњег образовања. Код ученика су уочене веће намјере за запослењем (75.3 %), док 64.9 % ученица има у плану запослење након завршетка средње школе. Висок удио ученица које не желе радни однос након завршетка средње школе може се објаснити жељом за оснивањем потомства или потенцијалном емиграцијом.

Резултати истраживања показали су да средњошколци у Републици Српској имају широк спектар аспирација у вези уписа жељеног факултета (Сл.3). Највећа заинтересованост ученика је за друштвене и хуманистичке науке (37.0 %), затим слиједе техничко-технолошке науке (26.2 %). За медицинске науке заинтересовано је 18.1 % средњошколаца, за рачунарско-информатичке 6.2 %, док је само 2.8 % анкетираних изразило жељу да студира неку од природно-математичких на-

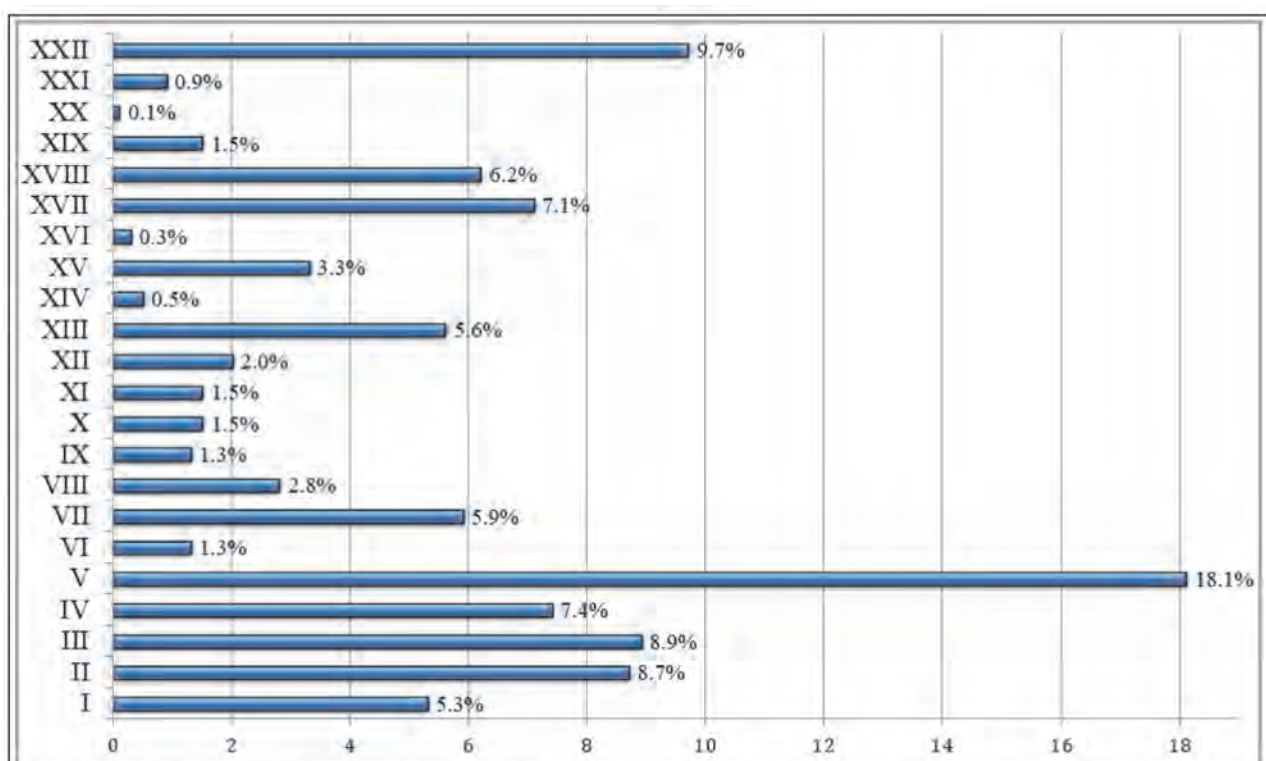
largest number want to study in the Federation of Bosnia and Herzegovina, as well as in Italy and Great Britain. Statistical significance is not observed between gender and the country in which the students want to continue their studies, given the uniform responses among male and female students.

To the question, “If you don't want to enroll in studies, do you plan to get a job immediately after high school?” 70.3 % of respondents gave a positive answer, while 29.7 % of them do not want to work after completing secondary education. Greater intentions for employment are observed among male students (75.3 %), while 64.9 % of female students plan to find employment after finishing high school. The high proportion of female students who do not want to work after finishing high school can be explained by the desire to have children or potential emigration.

The results of the research show that high school students in the Republic of Srpska have a wide range of aspirations regarding enrollment in the desired faculty (Fig. 3). Students' greatest interest is in social sciences and humanities (37.0 %), followed by technical and technological sciences (26.2 %). In addition, 18.1 % of high school students are interested in medical sciences, 6.2 % in computer science, while only 2.8 % of

учних дисциплина. Важно је напоменути да је 9.7 % испитаника неодлучно у вези одабира будућег академског усмјерења. Посматрано по факултетима, највеће интересовање средњошколаца влада за медицински факултет (18.1 %), затим слиједи електротехника (8.9 %), економија (8.7 %), машинство (7.4 %), безбједносне науке (7.1 %), филозофске науке (6.5 %), информатика (6.2 %), право (5.9 %), архитектура, грађевинарство и геодезија (5.3 %) итд. Изузетно мала заинтересованост средњошколаца у Републици Српској влада за умјетност (3.3 %), природне и математичке науке (2.8 %), филолошке науке (2.0 %), физичко васпитање и спорт (1.5 %), политичке науке (1.5 %), сао-

respondents expressed their desire to study one of the natural or mathematical sciences. It is important to note that 9.7 % of respondents are undecided about choosing a future academic direction. Observed by faculties, the highest interest of high school students is in the medical faculty (18.1 %), followed by electrical engineering (8.9 %), economics (8.7 %), mechanical engineering (7.4 %), security sciences (7.1 %), philosophical sciences (6.5 %), computer science (6.2 %), law (5.9 %), architecture, construction and geodesy (5.3 %), etc. The extremely low interest of secondary school students is in art (3.3 %), natural and mathematical sciences (2.8 %), philological sciences (2.0 %), physical education and sports

Напомена / Note: I – Архитектура и грађевинарство / Architecture and construction; II – Економске науке / Economic sciences; III – Електротехничке науке / Electrotechnical sciences; IV – Машинске науке / Mechanical sciences; V – Медицинске науке / Medical sciences; VI – Пољопривредне науке / Agricultural sciences; VII – Правне науке / Legal sciences; VIII – Природно-математичке науке / Natural and mathematical sciences; IX – Технолошке науке / Technological sciences; X – Политичке науке / Political science; XI – Физичко васпитање и спорт / Physical education and sports; XII – Филолошке науке / Philological sciences; XIII – Филозофске науке / Philosophical sciences; XIV – Шумарске науке / Forestry sciences; XV – Умјетност / Artistry; XVI – Теолошке науке / Theological sciences; XVII – Безбједносне науке / Security sciences; XVIII – Информатика / Informatics; XIX – Саобраћајне науке / Traffic sciences; XX – Рударство / Mining; XXI – Педагошке науке / Pedagogical sciences; XXII – Не знам / I do not know.

Сл. 3. Ставови ученика средњих школа о намјерама за наставак школовања према врсти студија
Fig. 3. High school students' views on intentions to continue education by type of study

браћајне науке (1.5 %), пољопривредне науке (1.3 %), технолошке науке (1.3 %). Најмања заинтересованост влада за шумарством (0.5 %), теологијом (0.3 %), док се за рударство одлучило само 0.1 % анкетираних ученика (Сл. 3).

Велика полна дисперзија различитих одговора може се уочити код одабира жељеног факултета. Наиме, ученице много више преферирају медицинске, друштвене и хуманистичке студије у односу на своје вршњаке. У прилог томе иде чињеница да од укупног броја ученица које желе да наставе процес образовања 40.7 % има претензије ка друштвеним и хуманистичким наукама, 23.2 % ка медицинским наукама, док се за техничко-технолошке науке одлучило 19.3 % испитаница. На другој страни, око 40 % анкетираних мушкараца (39.2 %) има аспирације према техничко-технолошким наукама и 30.1 % према друштвеним и хуманистичким наукама. Рачунарско-информатичке науке одабрало је 9.0 % ученика, док је заинтересованост мушкараца за медицину и медицинска усмјерења на нивоу од 8.5 %.

Ставови о наставку школовања код ученика трећих и четвртих разреда

Истраживање је обухватило само пунољетне ученике средњих школа. Код ученика трећих и четвртих разреда постоје значајне разлике у ставовима и намјерама за наставак школовања. Добијени резултати указују да ученици четвртих разреда имају много јаснију перцепцију у вези са намјерама о наставку школовања. Наиме, 61.1 % ученика четвртих разреда планира да настави школовање, 19.3 % то не жели, док њих 19.6 % још је неодлучно у вези са наставком образовања на високошколским установама. За разлику од четвртих разреда 47.0 % ученика трећих разреда је изразило жељу за наставком школовања, 26.5 % не жели да студира, док је исти број оних који не знају да ли ће да наставе своје школовање (26.5 %). Велике разлике у ставовима ученика трећих и четвртих разреда могу се уочити и на основу статистичког тестирања и високе вриједности Хи-квадрат теста ($\chi^2 = 169.150$, $p < 0.000$). Још већа статистичка значајност (χ^2

(1.5 %), political sciences (1.5 %), traffic sciences (1.5 %), agricultural sciences (1.3 %), technological sciences (1.3 %). The least interest is in forestry (0.5 %), and theology (0.3 %), while only 0.1 % of surveyed students chose mining (Fig. 3).

A large gender dispersion of different answers can be observed when choosing the desired faculty. Namely, female students prefer medical, social, and humanistic studies much more than their male peers. This is supported by the fact that out of the total number of female students who want to continue their education, 40.7 % have pretensions towards social sciences and humanities, 23.2 % towards medical sciences, and 19.3 % of respondents have chosen technical and technological sciences. On the other hand, about 40 % of surveyed men (39.2 %) have aspirations towards technical and technological sciences and 30.1 % towards social sciences and humanities. Computer and information sciences were chosen by 9.0 % of students, while the interest of men in medicine and medical fields was at the level of 8.5 %.

Attitudes About the Continuation of Education Among Students in the Third and Fourth Grades

The survey included only adult high school students. Among third and fourth-grade students, there are significant differences in attitudes and intentions to continue their education. The obtained results indicate that fourth-grade students have a much clearer perception regarding their intentions to continue their education. Namely, 61.1 % of fourth-grade students plan to continue their education, 19.3 % do not want to, and 19.6 % of them are still undecided about continuing their education at higher education institutions. In contrast to the fourth graders, 47.0 % of the third graders express their desire to continue their education, 26.5 % do not want to study, while the same number of those who do not know whether they will continue their education (26.5 %) Large differences in the attitudes of third and fourth graders can be seen based on statistical testing and the high value of the Chi-square test ($\chi^2 = 169.150$, $p < 0.000$). An even greater sta-

= 403.135, $p < 0.000$) уочава се у намјерама студирања у Републици Српској (Таб. 2). Ученици четвртих разреда имају веће аспирације за наставаком школовања (40.9 % испитаника), док само сваки пети ученик трећих разреда (20.0 %) има намјеру да школовање настави у Републици Српској. Код трећих разреда уочен је велики проценат неодлучних испитаника (38.6 %), док 21.5 % ученика четвртих разреда још не зна да ли ће наставити школовање на неком од универзитета и високих школа у Републици Српској.

tistical significance ($\chi^2 = 403.135$, $p < 0.000$) is observed in intentions to study in the Republic of Srpska (Tab. 2). Fourth-grade students have higher aspirations to continue their education (40.9 % of respondents), while only every fifth-third-grade student (20.0 %) intends to continue their education in the Republic of Srpska. A large percentage of undecided respondents (38.6 %) was observed in third graders, while 21.5 % of fourth graders still do not know whether they will continue their education at one of the universities and colleges in the Republic of Srpska.

Таб. 2. Статистичка анализа ставова ученика средњих школа о намјерама за наставак школовања
Tab. 2. Statistical analysis of the attitudes of secondary school students about intentions to continue education

Варијабле / Variables	Наставак школовања / Continuing education		Наставак школовања у Републици Српској / Continuing education in the Republic of Srpska		Запослење / Employment	
	χ^2	p	χ^2	p	χ^2	p
Пол / Gender	590.763	< 0.000	55.754	< 0.000	77.718	< 0.000
Разред / Class	169.150	< 0.000	403.135	< 0.000	8.796	0.012
Школа / School	1059.267	< 0.000	133.305	< 0.000	563.204	< 0.000
Насеље / Settlement	476.540	< 0.000	33.966	< 0.000	155.732	< 0.000
Регија / Region	218.399	< 0.000	408.359	< 0.000	88.606	< 0.000

Јаснија перцепција у вези са намјерама о наставаку школовања код ученика четвртих разреда може се образложити са утицајем зрелости и развијеније моћи одлучивања и расуђивања у односу на ученике трећих разреда. Важно је напоменути да се ово истраживање спроводило мјесец дана прије средњошколске матуре, тако да је већина ученика четвртих разреда већ имала формиране планове за наставак школовања. Висок проценат ученика трећих разреда који након средње школе не желе да наставе процес образовања, последица је одређеног броја испитаника који похађају трећи степен образовања (трогодишњу школу). Право на упис на први циклус студија у Републици Српској имају ученици који су завршили четворогодишње средњошколско образовање.

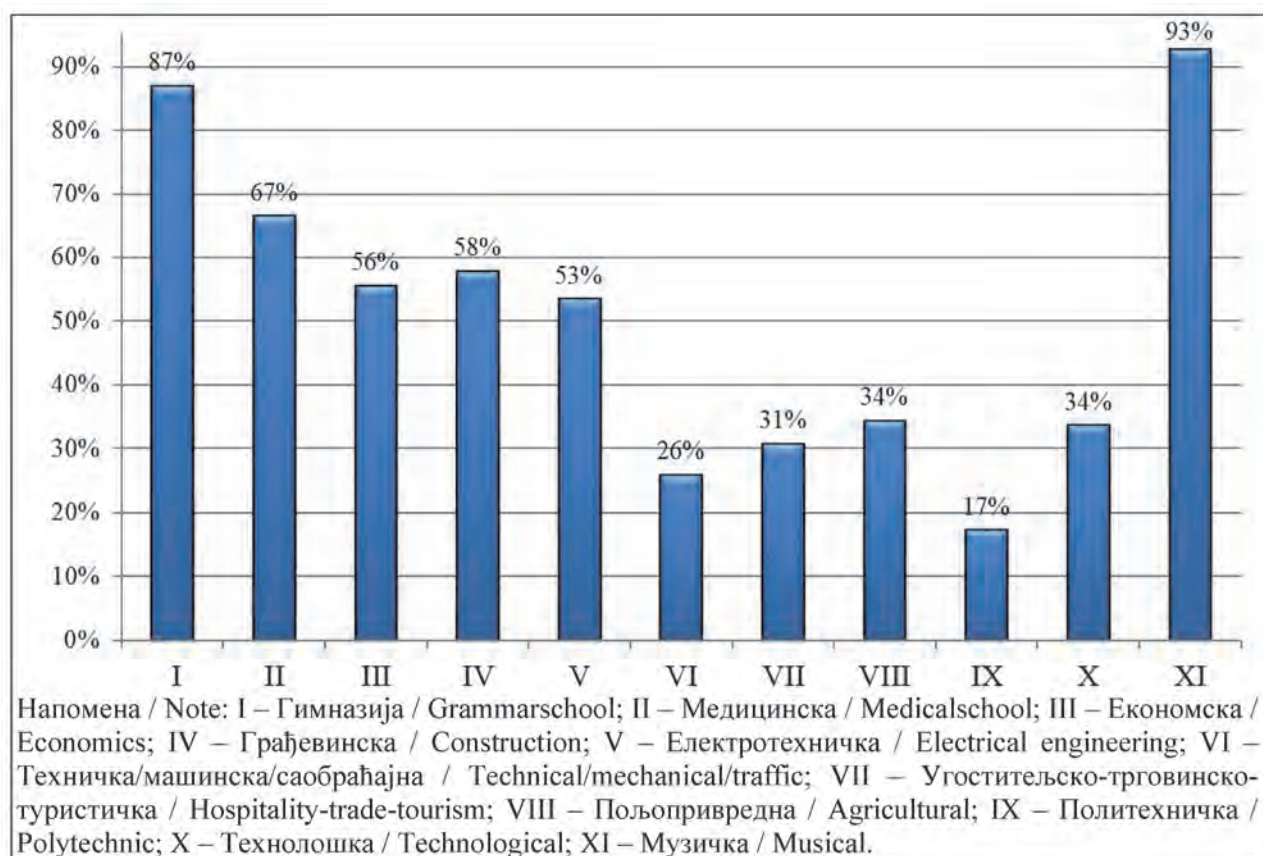
A clearer perception regarding the intentions to continue education among fourth-grade students can be explained by the influence of maturity and a more developed power of decision-making and reasoning compared to third-grade students. It is important to note that this research was conducted a month before the high school graduation, so most of the fourth-grade students had already formed plans for continuing their education. The high percentage of third-grade students who do not want to continue the education process after high school is a consequence of a certain number of respondents who attend the third level of education (three-year school). The right to enroll in the first cycle of studies in the Republic of Srpska is for students who have completed a four-year high school education.

Ставови о наставку школовања према
 врсти школе

Attitudes About Continuing Education
 by Type of School

Не рачунајући средње музичке школе, из којих 92.7 % ученика жели да настави школовање, највећи проценат средњошколаца који се планира образовати на високошколским установама је из гимназије (чак 86.9 %). Висок ниво аспирације за школовањем показали су и ученици из медицинских (66.5 %), грађевинских (57.8 %), економских (55.5 %) и електротехничких усмјерења (53.4 %). На другој страни, низак проценат заинтересованости за факултете регистрован је код пољопривредних (34.3 %), технолошких (33.6 %), угоститељско-трговачко-туристичких (30.7 %), техничких, машинских и саобраћајних (25.9 %), као и код политехничких занимања и смјерова (17.2 %) (Сл. 4).

Excluding musical schools, from which 92.7 % of students want to continue their education, the highest percentage of high school students who plan to study at higher education institutions are from grammar schools (as much as 86.9 %). Students from medical school (66.5 %), construction (57.8 %), economics (55.5 %), and electrical engineering (53.4 %) showed a high level of aspiration for further education. On the other hand, a low percentage of interest in the faculties was registered among agricultural (34.3 %), technological (33.6 %), hospitality-trade-tourism (30.7 %), technical, mechanical and traffic schools (25.9 %), as well as polytechnic professions and majors (17.2 %) (Fig. 4).

Сл. 4. Ставови ученика средњих школа о намјерама за наставак школовања према врсти средње школе

Fig. 4. High school students' attitudes about intentions to continuation of education by type of secondary school

Сходно претходним анализама и резултатима, највећи проценат средњошколаца који не жели наставити образовање регистрован је код техничких, машинских и саобраћајних школа (46.7 %), затим слиједе технолошка усмјерења (39.6 %), угоститељско-трговачко-туристичка (39.1 %), политехничка (36.4 %), пољопривредна (33.3 %) итд.

Значај гимназије за високообразовни систем огледа се у чињеници да 86.9 % гимназијалаца има у плану наставак школовања, док је код свих осталих школа и усмјерења тај проценат на нивоу од само 46.8 %.

Ниска стопа потенцијалног уписа на факултете код средњих стручних школа последица је значајног процента трогодишњих занимања, посебно у техничким, машинским, угоститељским, пољопривредним и технолошким школама. У структури трогодишњих занимања преовладавају ученици из руралних средина, као и ученици мушког пола.

Ученици музичких школа у највећој мјери желе да наставе школовање у Републици Српској (47.7 %), затим слиједе ученици грађевинских (40.1 %), економских (38.6 %) и медицинских (37.7 %) усмјерења. Најмање аспирације за наставаком школовања у Републици Српској показали су ученици политехничких (10.5 %) и техничко-машинско-саобраћајних занимања и смјерова (25.6 %). Алармантно звучи податак да скоро половина (48.1 %) гимназијалаца не жели да се образује у Републици Српској. Високе вриједности регистроване су и код електротехничких (40.9 %) и машинско-техничких усмјерења (39.1 %). Резултати истраживања показали су да је Република Србија најпожељнија дестинација средњошколаца из Републике Српске код свих наведених образовних профила и усмјерења.

Резултати овог истраживања показали су да 90 % ученика политехничких усмјерења (89.9 %), који не желе да наставе школовање, жели запослење након завршене средње школе. Висок проценат регистрован је и код техничких, машинских и саобраћајних (86.0 %), технолошких (85.7 %) и угоститељско-трговачко-туристичких (82.1 %) смјерова и занимања.

According to the previous analyses and results, the highest percentage of high school students who do not want to continue their education are registered with technical, mechanical, and traffic schools (46.7 %), followed by technological directions (39.6 %), hospitality-trade-tourism (39.1 %), polytechnic (36.4 %), agricultural (33.3 %), etc.

The importance of the grammar schools for the higher education system is reflected in the fact that 86.9 % of high school students plan to continue their education, while for all other schools that percentage is at the level of only 46.8 %.

The low rate of potential college enrollment at secondary vocational schools is a consequence of a significant percentage of three-year occupations, especially in technical, mechanical, catering, agricultural, and technological schools. In the structure of three-year occupations, students from rural areas predominate, as well as male students.

Musical school students mostly want to continue their education in the Republic of Srpska (47.7 %), followed by construction (40.1 %), economics (38.6 %) and medical (37.7 %) students. Students of polytechnics (10.5 %) and technical-mechanical-traffic professions (25.6 %) showed the least aspirations to continue their education in the country. The fact that almost half (48.1 %) of high school students do not want to study in the Republic of Srpska sounds alarming. High values were also registered for electrical engineering (40.9 %) and mechanical engineering (39.1 %). The results of the research show that the Republic of Serbia is the most desirable destination for high school students from the Republic of Srpska for all the mentioned educational profiles and orientations.

The results of this research suggest that 90 % of polytechnic students (89.9 %), who do not want to continue their education, want to find employment after finishing high school. A high percentage was also registered in technical, mechanical, and traffic (86.0 %), technological (85.7 %), and hospitality-trade-tourism (82.1 %) majors and occupations.

Трећина гимназијалаца (33.5 %) жели уписати друштвене и хуманистичке факултете (посебно друштвено-језичког смјера), док њих 28.5 % преферира техничко-технолошке факултете. Такође, ученици економских средњих школа имају највеће афинитете према друштвеним и хуманистичким наукама (71.6 %), исто као и ученици угоститељских образовних профила (67.4 %). Студиј медицине најпривлачнији је за ученике средњих медицинских школа, с обзиром на то да 68.8 % ученика има намјеру уписати студије из области медицине. Средњошколци из грађевинских, електротехничких, техничких и машинских средњошколских усмјерења имају највише афинитета према СТЕМ научним областима (наука, технологија, инжењеринг и математика). У прилог томе иде чињеница да 60.9 % ученика електротехничких школа има намјеру студирати техничко-технолошке науке, слично је и са ученицима грађевинских усмјерења (53.6 %), као и са техничко-машинско-саобраћајних смјерова (50.6 %). Интересантно је да ученици пољопривредних и технолошких средњих стручних школа имају највећа интересовања за друштвене и хуманистичке науке.

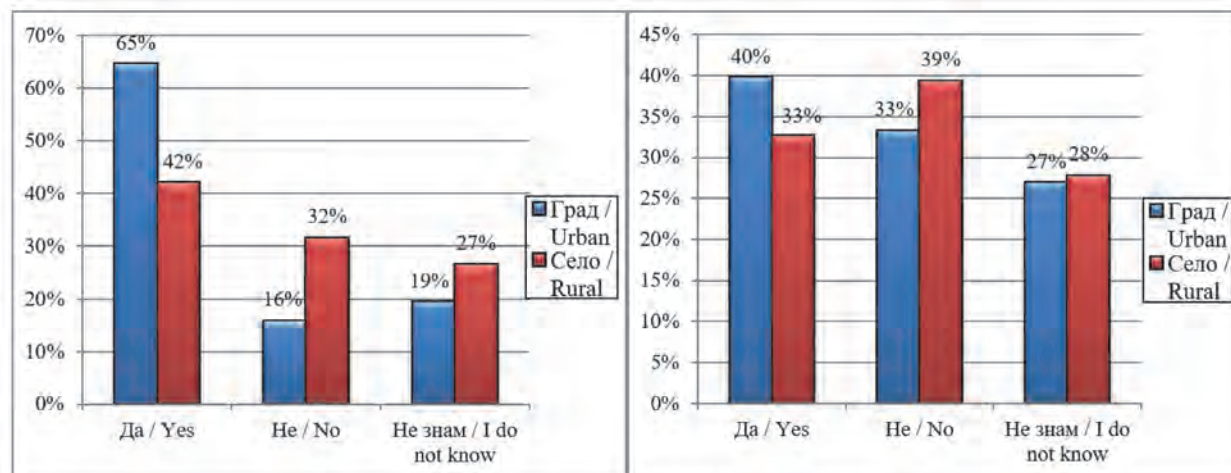
Ставови о наставку школовања према типу насеља

Резултати овог истраживања показали су висок ниво статистичке значајности између типа насеља и намјера ученика о наставку школовања ($\chi^2 = 476.540$, $p < 0.000$). На основу анализе добијених резултата може се закључити да ученици из градских средина имају много веће аспирације за наставком школовања. То потврђује податак да 64.6 % средњошколаца из урбаних средина жели да настави школовање, 15.9 % нема намјеру, док је њих 19.4 % још неодлучно. На другој страни, само 42.0 % испитаника из руралних средина жели да студира, 31.5 % не жели, док 26.5 % не зна да ли да настави процес образовања (Сл. 5).

A third of high school students (33.5 %) want to enroll in social and humanities faculties (especially sociolinguistics), while 28.5 % of them prefer technical and technological faculties. Also, students of economics secondary schools have the highest affinity towards social sciences and humanities (71.6 %) as well as students of hospitality educational profiles (67.4 %). The study of med school is the most attractive for students of secondary medical schools, considering that 68.8 % of students intend to enroll in studies in the field of medicine. High school students from construction, electrical, technical, and mechanical high school majors have the most affinity for STEM scientific fields (science, technology, engineering, and mathematics). This is supported by the fact that 60.9 % of students from electrical engineering schools intend to study technical and technological sciences, the same is true for students from construction majors (53.6 %), as well as for technical-mechanical-traffic majors (50.6 %). Interestingly, the students of agricultural and technological secondary vocational schools have the greatest interests in social sciences and humanities.

Attitudes About Continuing Education According to the Type of Settlement

The results of this research showed a high level of statistical significance between the type of settlement and students' intentions to continue their education ($\chi^2 = 476.540$, $p < 0.000$). Based on the analysis of the obtained results, it can be concluded that students from urban areas have much higher aspirations to continue their education. This is confirmed by the fact that 64.6 % of high school students from urban areas want to continue their education, 15.9 % have no intention, and 19.4 % are still undecided. On the other hand, only 42.0 % of respondents from rural areas want to study, 31.5 % do not want to, and 26.5 % do not know whether to continue the education process (Fig. 5).

Сл. 5. Тип насеља и ставови ученика средњих школа о намјерама за наставак школовања (лијево) и за наставак школовања у Републици Српској (десно)

Fig. 5. Type of settlement and the attitudes of secondary school students about their intentions to continue their education (left) and to continue their education in the Republic of Srpska (right)

Већа заинтересованост ученика из града за наставаком студирања у односу на своје вршњаке из руралних средина може бити последица различитих друштвено-социјалних, психолошких, образовних, економских и насеобинских карактеристика.

На питање „Да ли желите наставити школовање у Републици Српској?“, испитаници су дали поприлично уједначене одговоре, с обзиром на то да 34.8 % ученика из градова и 31.7 % из села жели да настави своје образовање у Републици Српској. На другој страни, 39.9 % анкетираних из градских средина планира да студира у иностранству, док је тај проценат код испитаника из руралних средина нешто нижи (36.7 %).

Изражена дисперзија одговора може се уочити између типа насеља и планова за запослење након завршетка школе. Добијени резултати указују да ученици са села имају много израженије мотиве ступања у радни однос, с обзиром на то да 79.0 % испитаника са села, који не желе да наставе школовање, жели да ради након завршене средње школе, док је тај проценат код ученика из градских средина на нивоу од 64.0 %. Важно је напоменути да између типа насеља и одабира факултета није уочена статистичка значајност.

The greater interest of students from the city in continuing their studies compared to their peers from rural areas may be a consequence of different socio-social, psychological, educational, economic, and settlement characteristics.

To the question “Do you want to continue your education in the Republic of Srpska?”, the respondents gave rather uniform answers, considering that 34.8 % of students from cities and 31.7 % from villages want to continue their education in the Republic of Srpska. On the other hand, 39.9 % of respondents from urban areas plan to study abroad, while the percentage of respondents from rural areas is somewhat lower (36.7 %).

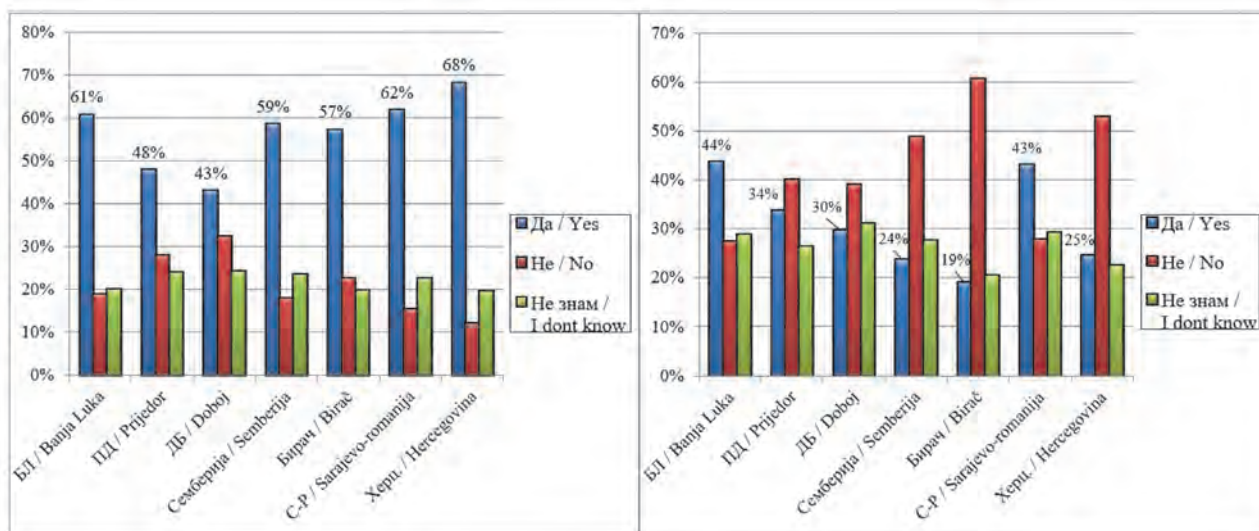
A marked dispersion of responses can be observed between the type of settlement and plans for employment after school. The obtained results indicate that students from rural areas have much more pronounced motives for entering the workforce, considering that 79.0 % of respondents from rural areas, who do not want to continue their education, want to work after finishing high school, while this percentage among students from urban areas is at the level of 64.0 %. It is important to note that no statistical significance was observed between the type of settlement and the choice of faculty.

Регионална диференцијација ставова ученика
 о наставку школовања

Regional Differentiation of Students' Attitudes
 About Continuing Education

Регионална диференцијација ставова и наmjера средњошколаца о наставку школовања указује на изражене разлике између посматраних регија. Највеће аспирације за наставком школовања имају ученици из регије Херцеговина (68.3 %), затим слиједи регија Сарајево-Романија (61.9 %), регија Бања Лука (60.9 %), регија Семберија (58.6 %) и регија Бирач са 57.4 % ученика који желе да наставе школовање. Најмања заинтересованост за универзитетско образовање је у регијама Добој (43.1 %) и Приједор (48.0 %) (Сл. 6).

The regional differentiation of high school students' attitudes and intentions about continuing their education indicates pronounced differences between the observed regions. Students from the Herzegovina region have the highest aspirations to continue their education (68.3 %), followed by the Sarajevo-Romania region (61.9 %), the Banja Luka region (60.9 %), the Semberija region (58.6 %) and the Birač region with 57.4 % of students who want to continue their education. The lowest interest in university education is in the regions of Doboј (43.1 %) and Prijedor (48.0 %) (Fig. 6).

Сл. 6. Регионална диференцијација ставова ученика средњих школа о намjерама за наставак школовања (лијево) и за наставак школовања у Републици Српској (десно)

Fig. 6. Regional differentiation of secondary school students' views on intentions to continue their education (left) and to continue their education in the Republic of Srpska (right)

На питање: „Да ли планирате наставити школовање (студирање) у Републици Српској?“ могу се уочити одговори са високим степеном регионалне дисперзије. Највећи проценат ученика који своје образовање жели да настави у Републици Српској је из регије Бања Лука (43.6 %) и регије Сарајево-Романија (43.0 %). Трећина анкетираних из регије Приједор (33.7 %) такође има ту намјеру. Ниске стопе регистроване су код регија Добој (29.6 %), Херцеговина (24.6 %) и Семберија

To the question: “Do you plan to continue your education (studying) in the Republic of Srpska?”, answers with a high degree of regional dispersion can be observed. The highest percentage of students who want to continue their education in the Republic of Srpska is from the Banja Luka region (43.6 %) and the Sarajevo-Romania region (43.0 %). One third of the respondents from the Prijedor region (33.7 %) also have this intention. Low rates were registered in the regions of Doboј (29.6 %), Herzegovina (24.6 %), and

(23.7 %), док је поражавајућа слика регистрована код регије Бирач у којој само 19.1 % анкетираних средњошколаца намјерава да своје школовање настави у Републици Српској, док њих 60.5% то не жели.

Као што је наглашено, највећи дио анкетираних који планирају студирати у иностранству, своје школовање жели да настави у Републици Србији. Регионалном анализом уочавају се велики диспаритети између појединих регионалних цјелина, с обзиром на то да средњошколци из источних дијелова Републике Српске већином преферирају наставак студија у Србији. То потврђује податак да се чак 85.3 % средњошколаца који своје школовање планирају наставити у иностранству, одлучило за Србију, слично као и њихови вршњаци из регије Бирач (84.0 %). Високе аспирације за студирањем у Републици Србији регистроване су и у регијама Семберија (75.7 %), Сарајево-Романија (65.3 %) и Добој (63.8 %). Најмање интересовање за наставак школовања у Србији регистровано је у регији Бања Лука (41.6 %) и регији Приједор (48.0 %). Интересантно да ученици из општина и регија на крајњем западу Републике Српске имају веће афинитете за наставаком студија у Аустрији, Словенији и Њемачкој.

Регионална диференцијација испитаника на основу афинитета према одређеним пољима образовања указује на већу заинтересованост за друштвене и хуманистичке науке у регијама Сарајево-Романија, Бијељина и Приједор. Техничко-технолошке науке највише преферирају ученици из регија Бања Лука, Бирач и Требиње, док су афинитети за поље медицинских наука највише изражени у регијама Бирач и Добој.

Диференцијација ставова ученика о наставаку школовања према мјесту гдје се налази средња школа

Највећи проценат ученика који желе наставити студиј регистрован је у школама у Источној Илици (89.7 %), Братунцу (76.6 %), Српцу (73.7 %), Требињу (72.8 %) итд. На другој страни, само 7.1 % ученика који похађају средњу школу у Петрову желе да на-

Semberija (23.7 %), while a devastating picture was registered in the region of Birač, where only 19.1 % of the surveyed high school students intend to continue their education in the Republic of Srpska, while 60.5 % of them do not want to.

As was emphasized, the majority of respondents who plan to study abroad want to continue their education in the Republic of Serbia. Regional analysis reveals large disparities between individual regional entities, given that high school students from the eastern parts of the Republic of Srpska mostly prefer to continue their studies in Serbia. This is confirmed by the fact that as many as 85.3 % of high school students who plan to continue their education abroad have decided on Serbia, similar to their peers from the Birač region (84.0 %). High aspirations for studying in the Republic of Serbia were also registered in the regions of Semberija (75.7 %), Sarajevo-Romania (65.3 %), and Doboj (63.8 %). The least interest in continuing education in Serbia was registered in the region of Banja Luka (41.6 %) and the region of Prijedor (48.0 %). Interestingly, students from municipalities and regions in the extreme west of the Republic of Srpska have a greater affinity for continuing their studies in Austria, Slovenia, and Germany.

The regional differentiation of respondents based on affinity towards certain fields of education indicates a greater interest in social sciences and humanities in the regions of Sarajevo-Romania, Bijeljina, and Prijedor. Technical and technological sciences are most preferred by students from the regions of Banja Luka, Birač, and Trebinje, while affinities for the field of medical sciences are most pronounced in the regions of Birač and Doboj.

Differentiation of Students' Attitudes About the Continuation of Education According to the Place Where High School Is

The highest percentage of students who want to continue their studies are registered in schools in Istočna Ilidža (89.7 %), Bratunac (76.6 %), Srbac (73.7 %), Trebinje (72.8 %), etc. On the other hand, only 7.1 % of students who attend secondary school in Petrovo want to continue

ставе студије. Слично је и у Вукосављу (8.5 %), Кнежеву (20.7 %), Рудом (22.9 %), Костајници (25.0 %) итд.

Високе аспирације за наставком школовања у Републици Српској уочене су код средњошколаца из Калиновика (75.0 %), као и код њихових вршњака из Шековића (69.2 %), Српца (57.4 %), Мркоњић Града (51.8 %), Пала (50.9 %), Источне Илиће (48.6 %), Фоче (46.8 %) и Града Бања Лука (45.3 %). На другој страни, алармантно звучи податак да у већини градова и општина, средњошколци не желе да студирају у Републици Српској. Највећи проценат регистрован је у средњој школи у Вукосављу у којој 93.3 % ученика не жели да високо образовање настави у Републици Српској. Висок проценат регистрован је и у општинама Братунац (69.0 %), Милићи (66.1 %), Сребреница (65.2 %), Гацко (65.1 %), Кнежево (64.0 %), Љубиње (62.5 %), Зворник (60.6 %), Лопаре (60.0 %) итд.

Диференцијација ставова ученика о наставку школовања према мјесту пребивалишта ученика

Анализа ставова и намјера средњошколаца о наставку школовања према мјесту пребивалишта ученика показује сличне резултате као и претходна анализа. Из општине Доњи Жабар сви средњошколци (100.0 %) желе да наставе школовање. Затим слиједе општине Гацко (79.6 %), Источно Ново Сарајево (79.4 %), Источна Илица (79.3 %), Град Требиње (73.6 %), општина Пале (68.1 %) и Град Бања Лука у којем два од три средњошколца имају у плану наставак школовања и образовања (67.5 %) (Сл. 7).

Из општина Источни Мостар и Пелагићево ниједан анкетирани средњошколац није заинтересован за наставак образовања. Изразито мали проценти регистровани су и у општинама Оштра Лука (14.3 %), Крупа на Уни (20.0 %), Рудо (22.9 %) и Вукосавље (24.0 %). Важно је напоменути да са територије четири општине (Источни Дрвар, Језеро, Купрес и Петровац) није анкетирани ниједан средњошколац.

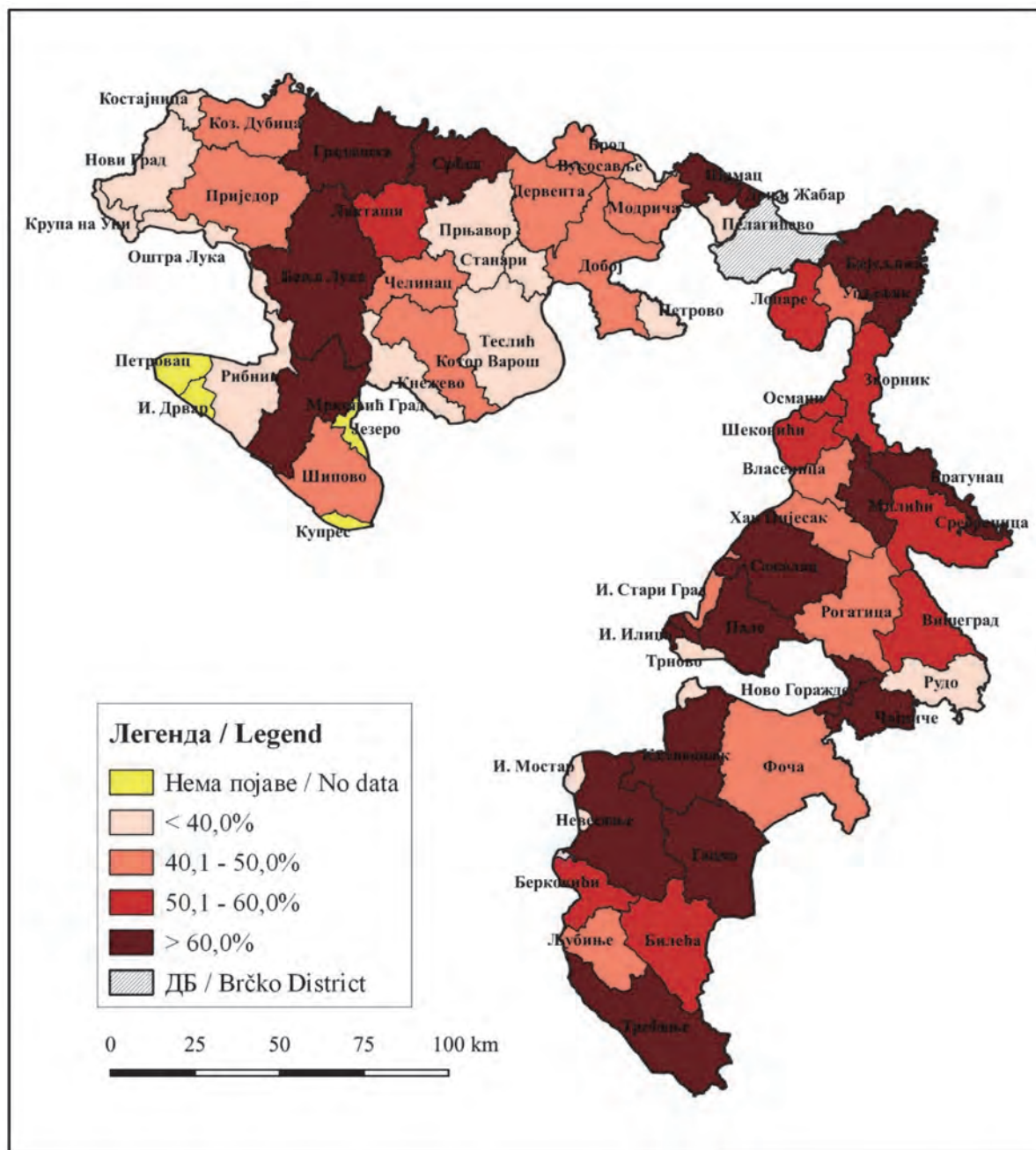
their studies. It is similar in Vukosavlje (8.5 %), Kneževo (20.7 %), Rudo (22.9 %), Kostajnica (25.0 %), etc.

High aspirations for continuing education in the Republic of Srpska were observed among high school students from Kalinovik (75.0 %), as well as among their peers from Šekovići (69.2 %), Srbac (57.4 %), Mrkonjić Grad (51.8 %), Pale (50.9 %), Istočna Ilidža (48.6 %), Foča (46.8 %) and the City of Banja Luka (45.3 %). On the other hand, the information that in most cities and municipalities, high school students do not want to study in the Republic of Srpska sounds alarming. The highest percentage was registered in the high school in Vukosavlje, where 93.3 % of students do not want to continue their higher education in the Republic of Srpska. A high percentage was also registered in the municipalities of Bratunac (69.0 %), Milići (66.1 %), Srebrenica (65.2 %), Gacko (65.1 %), Kneževo (64.0 %), Ljubinje (62.5 %), Zvornik (60.6 %), Lopare (60.0 %), etc.

Differentiation of Students' Attitudes About Continuing Education According to Place Residence of Students

The analysis of the attitudes and intentions of high school students regarding the continuation of their education according to the student's place of residence shows similar results as the previous analysis. From the municipality of Donji Žabar, all high school students (100.0 %) want to continue their education, followed by the municipalities of Gacko (79.6 %), Istočno Novo Sarajevo (79.4 %), Istočna Ilidža (79.3 %), City of Trebinje (73.6 %), Municipality of Pale (68.1 %) and City of Banja Luka where two out of three high school students plan to continue their education (67.5 %) (Fig. 7).

From the municipalities of Istočni Mostar and Pelagićevo, none of the surveyed high school students are interested in continuing their education. Extremely small percentages were also registered in the municipalities of Oštra Luka (14.3 %), Krupa na Uni (20.0 %), Rudo (22.9 %), and Vukosavlje (24.0 %). It is important to note that not a single high school student was surveyed from the territory of four municipalities (Istočni Drvar, Jezero, Kupres, and Petrovac).

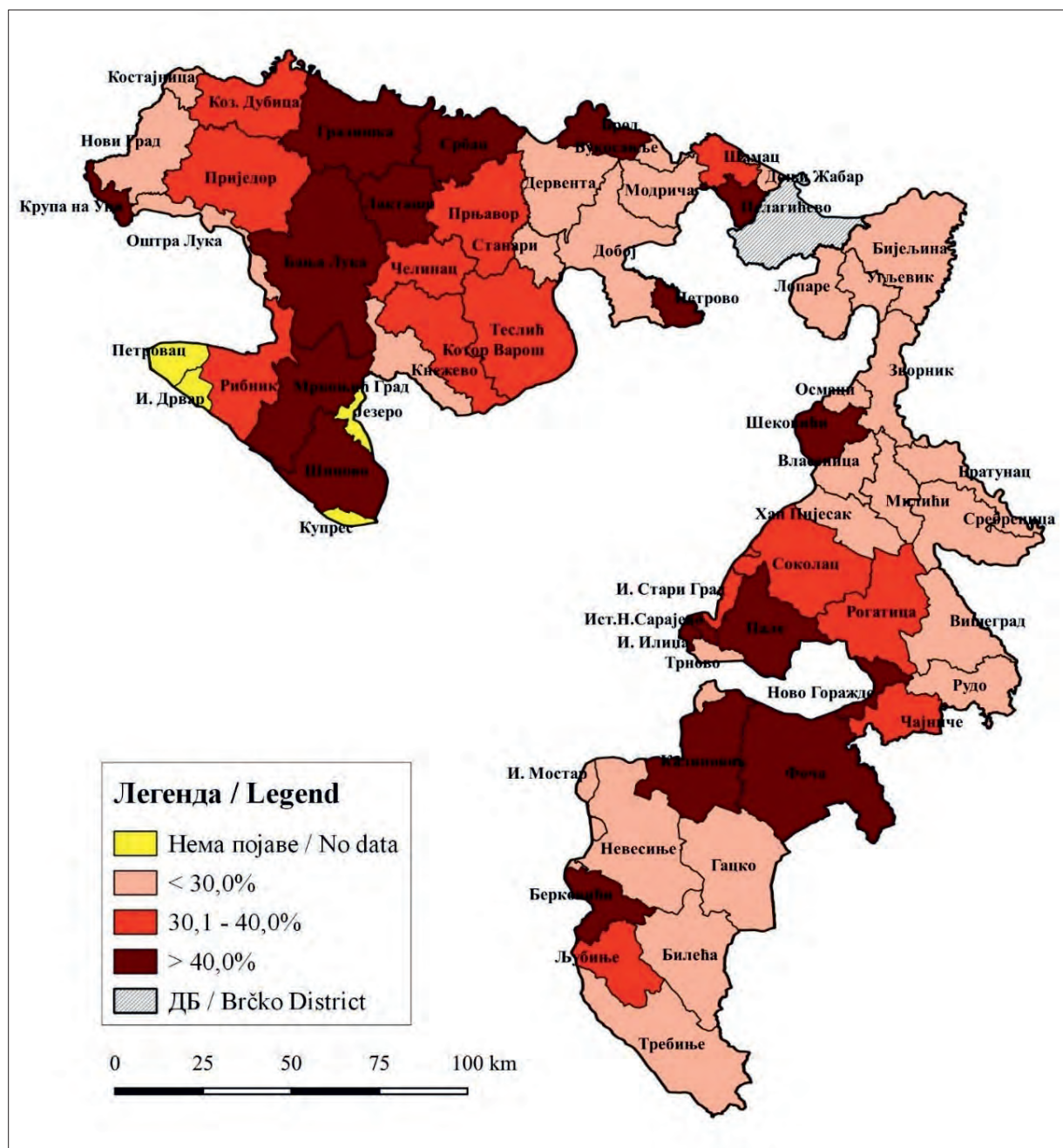

Сл. 7. Дистрибуција ученика средњих школа према намјерама за наставак школовања по градовима и општинама у Републици Српској

Fig. 7. Distribution of secondary school students according to intentions to continue their education by cities and municipalities in the Republic of Srpska

Највећи проценат средњошколаца који своје школовање желе да наставе у Републици Српској има пребивалиште у општинама Калиновик (69.2 %) и Ново Горажде (52.5 %), затим слиједе општине Пале (52.2 %), Мркоњић Град (51.6 %), Србац (50.0 %), Крупа на Уни (50.0 %), Пелагићево (50.0 %) и Источно Ново Сарајево (48.0 %) (Сл. 8).

The highest percentage of high school students who want to continue their education in the Republic of Srpska live in the municipalities of Kalinovik (69.2 %) and Novo Goražde (52.5 %), followed by the municipalities of Pale (52.2 %), Mrkonjić Grad (51.6 %), Srbac (50.0 %), Krupa na Uni (50.0 %), Pelagićevo (50.0 %) and Istočno Novo Sarajevo (48.0 %) (Fig. 8).

Сл. 8. Дистрибуција ученика средњих школа у Републици Српској према намјерама за наставак школовања у Републици Српској (по градовима и општинама)

Fig. 8. Distribution of secondary school students in the Republic of Srpska according to intentions to continue their education in the Republic of Srpska (by cities and municipalities)

Анализом ставова ученика према мјесту пребивалишта може се уочити да у већини локалних заједница ученици не желе да наставе школовање у Републици Српској. То је посебно изражено у општинама источног дијела Републике Српске. Не рачунајући општину Доњи Жабар (један анкетирани средњошколац), у

Analyzing students' attitudes towards their place of residence, it can be seen that in most local communities students do not want to continue their education in the Republic of Srpska. This is especially pronounced in the municipalities of the eastern part of the Republic of Srpska. Excluding the municipality of Donji Žabar (one high school

општини Осмаци чак 83.3 % ученика не жели наставак школовања у високошколским установама у Републици Српској. Високи проценти регистровани су и у општинама Вукосавље (73.7 %), Братунац (67.3 %), Гацко (65.5 %), Љубиње (63.6 %), Сребреница (63.6 %), Милићи (62.9 %), Оштра Лука (60.0 %), Зворник (59.5 %). Важно је напоменути да 67.7 % ученика са пребивалиштем у Србији не жели студирати у Републици Српској, као и 64.0 % испитаника из Федерације Босне и Херцеговине.

ДИСКУСИЈА

Улога система високог образовања је продукција научних кадрова који ће бити способни рационалним повезивањем и усклађивањем људских сазнања унаприједити научну дјелатност, односно доћи до открића која подижу квалитет живљења, а корисно се примјењују у функцији економског развоја (Hunjet & Kozina, 2014). Резултати добијени овим истраживањем показују релативно низак степен аспирације средњошколаца у Републици Српској за наставаком школовања. То најбоље илуструје податак да 55.9 % пунољетних испитаника трећих и четвртних разреда жели да настави процес образовања на високошколским установама. На другој страни, 21.9 % нема намјеру да настави школовање, док је 22.2 % анкетираних још неодлучно у вези са наставаком академског образовања. Такође, налази у нашој студији указују на много веће аспирације за студирањем код гимназијалаца (86.9 %), у односу на ученике средњих стручних школа (46.8 %), што је у складу са претходним истраживањима (Jokić, 2019).

Налази у нашој студији указују на веће аспирације за наставак школовања код завршних разреда, с обзиром на то да је 61.1 % анкетираних ученика четвртних разреда изразило жељу да настави образовање. Ова вриједност је мања у односу на истраживање спроведено на простору Хрватске у којем је 67 % ученика завршних разреда одговорило да планира студирати, 19 % да не планира студирати, док је 14 % ученика навело да још не зна да ли хоће да настави школовање (Košutić et al.,

student surveyed), in the municipality of Osmaci as many as 83.3 % of students do not want to continue their education in higher education institutions in the Republic of Srpska. High percentages were also registered in the municipalities of Vukosavlje (73.7 %), Bratunac (67.3 %), Gacko (65.5 %), Ljubinja (63.6 %), Srebrenica (63.6 %), Milići (62.9 %), Oštra Luka (60.0 %), and Zvornik (59.5 %). It is important to note that 67.7 % of students residing in Serbia do not want to study in the Republic of Srpska, as well as 64.0 % of respondents from the Federation of Bosnia and Herzegovina.

DISCUSSION

The role of the higher education system is to produce scientific personnel who will be able to improve scientific activity by rationally connecting and harmonizing human knowledge, that is, to make discoveries that raise the quality of life, and are usefully applied for the purpose of economic development (Hunjet & Kozina, 2014). The results of this research indicate a relatively low level of aspiration of high school students in the Republic of Srpska to continue their education. This is best illustrated by the fact that 55.9 % of adult respondents in the third and fourth grades want to continue the education process at higher education institutions. On the other hand, 21.9 % have no intention of continuing their education, while 22.2 % of respondents are still undecided about continuing their academic education. Also, the findings in our study indicate much higher aspirations for studying among high school students (86.9 %), compared to students of secondary vocational schools (46.8 %), which is in line with previous research (Jokić, 2019).

The findings in our study indicate higher aspirations for continuing education in the final grades, considering that 61.1 % of surveyed fourth graders expressed a desire to continue their education. This value is lower compared to the research conducted in Croatia, in which 67 % of final-year students answered that they planned to go to college, 19 % that they do not plan to, while 14 % of students stated that they did not yet know whether they wanted to continue their education (Košutić et al., 2015). A similar study, also conducted on the territory of Croatia, showed even greater aspirations for continuing

2015). Слична студија, такође спроведена на територији Хрватске показала је још веће аспирације за наставком школовања, с обзиром на то да је 84.0 % ученика завршних разреда исказало жељу да упишу неки од факултета у земљи и иностранству (Jokić, 2019).

Јаснија перцепција у вези са намјерама о наставку школовања код четвртих разреда може се образложити утицајем зрелости и развијеније моћи одлучивања и расуђивања у односу на треће разреде.

Веће аспирације за студирањем израженије су код ученица у односу на ученике (Jugović, 2019). Сличне резултате потврдило је и наше истраживање, што потврђује чињеница да само 43.1 % мушкараца жели да настави школовање, док ту исту намјеру има 66.2 % дјевојака. Мали број ученика који жели наставити школовање може се објаснити чињеницом да мушкарци већином похађају стручна усмјерења, у односу на дјевојке. То је посебно изражено у техничким школама у којима велику заступљеност имају трогодишњи смјерови у којима је висок проценат ученика мушког пола. Такође, код гимназијских усмјерења примјетан је суфицит ученица у односу на ученике.

Већи проценат мушкараца који желе студирати у иностранству у сагласности је са Равенштајновом теоријом миграција и мобилности становништва, с обзиром на то да мушки пол има много веће преференције просторне покретљивости у виду вањских миграција. Такође, код ученика је примјетна и већа аспирација за техничке и информатичке науке, код којих је практична примјена у иностранству на много већем нивоу у односу на Републику Српску.

Најзначајнији фактори за одабир жељеног факултета су каријера, интерес за поље образовања, прилика да се помогне другима. Медицинска усмјерења бирају студенти због жеље да помогну другим људима, као и због каријере, технички смјерови и инжењерска усмјерења искључиво бирају ученици којима је каријера примарни фокус. Умјетничка и хуманистичка занимања бирају студенти којима образовање представља најважнији фактор (Skatova & Ferguson, 2014).

education, considering that 84.0 % of final-grade students expressed a desire to enroll in some of the faculties in the country and abroad (Jokić, 2019).

A clearer perception regarding intentions to continue education among fourth graders can be explained by the influence of maturity and more developed power of decision and reasoning compared to third graders.

Higher aspirations for attending college are more pronounced among female students compared to male students (Jugović, 2019). Similar results were confirmed by our research, which is confirmed by the fact that only 43.1 % of men wanted to continue their education, while 66.2 % of the girls had the same intention. The small number of students who want to continue their education can be explained by the fact that men mostly attend vocational courses, compared to girls. This is especially pronounced in technical schools, where three-year courses are highly represented, with a high percentage of male students. Also, in high school courses, there is a noticeable surplus of female students compared to male students.

A higher percentage of men who want to study abroad is in agreement with Ravenstein's theory of population migration and mobility, considering that the male gender has a much greater preference for spatial mobility in the form of external migration. Also, a greater aspiration for technical and information sciences was noticed among the students, whose practical application abroad is at a much higher level compared to the Republic of Srpska.

The most important factors for choosing the desired faculty are career, interest in the field of education, and opportunity to help others. Medical majors are chosen by students because of the desire to help other people, as well as for career reasons, technical majors and engineering majors are exclusively chosen by students for whom the career is the primary focus. Artistic and humanistic professions are chosen by students for whom education is the most important factor (Skatova & Ferguson, 2014).

Досадашња истраживања указују на изражене полне разлике у погледу наставка школовања (Kang et al., 2019), то се посебно уочава на већем интересовању ученика за СТЕМ науке у односу на ученице (Card & Payne, 2021), док већина средњошколки бира друштвене и хуманистичке науке (Lendák-Kabók & Popov, 2019). Овакви трендови учени су и у нашој студији, с обзиром на то да су друштвене и хуманистичке науке први избор код 40.7 % ученица, док је техничко-технолошка усмјерења одабрало 39.2 % ученика.

Резултати истраживања су показали високе афинитете анкетираних ученица према студију психологије и педагогије, као и велику заинтересованост испитаника мушког пола за техничка и информатичка занимања. Висок проценат анкетираних (посебно из регија Семберија, Бинач и Добој) изразио је жељу да своје образовање настави на Факултету техничких наука у Новом Саду и Факултету организационих наука у Београду. Велике аспирације средњошколаца за овим факултетима последица су и слабе заступљености техничких академских усмјерења, посебно у источном дијелу Републике Српске.

Досадашња истраживања указују да средњошколци из већих урбаних центара имају израженије аспирације за студирањем у односу на своје колеге из градова са мањим демографским капацитетом (Ristić Dedić, 2019). Резултати добијени у нашој студији могу поткријепити ту констатацију, с обзиром на то да ученици из градских подручја имају много веће афинитете према наставку студија у односу на ученике из руралних простора.

Алармантно звучи податак да од укупног броја средњошколаца у Републици Српској који желе наставити школовање, њих 33.6 % жели студирати у Републици Српској, чак 38.8 % не жели, док је 27.5 % неодлучних. Испитаници чије су аспирације друштвене и хуманистичке науке већином желе студирати у Републици Српској, док ученици који преферирају техничка усмјерења своје образовање плаирају стицати у иностранству. Аспирације ученика за студирањем на иностраним факултетима постаје све учесталија појава, с

Previous research points to pronounced gender differences in terms of continuing education (Kang et al., 2019), this is particularly noticeable in the greater interest of male students in STEM sciences compared to female students (Card & Payne, 2021), while the majority of high school girls choose social and humanities sciences (Lendák-Kabók & Popov, 2019). Such trends are also observed in our study, considering that social sciences and humanities are the first choice of 40.7 % of female students, while technical and technological directions are chosen by 39.2 % of male students.

The results of the research have shown high affinities of surveyed students towards psychology and pedagogy studies, as well as a significant interest among male participants in technical and computer-related occupations. A high percentage of respondents (especially from the regions of Semberija, Birač, and Doboij) expressed a desire to continue their education at the Faculty of Technical Sciences in Novi Sad and the Faculty of Organizational Sciences in Belgrade. The high aspirations of high school students for these faculties are a consequence of the low representation of technical academic orientations, especially in the eastern part of the Republic of Srpska.

Previous research indicates that high school students from larger urban centers have stronger aspirations for higher education compared to their peers from cities with smaller demographic capacities (Ristić Dedić, 2019). The results obtained in our study can support this observation, as students from urban areas have much higher affinities for continuing their studies compared to students from rural areas.

The data is alarmingly revealing that out of the total number of high school students in the Republic of Srpska who wish to continue their education, 33.6 % want to study in the Republic of Srpska, a significant 38.8 % do not want to, while 27.5 % are undecided. Respondents whose aspirations are in social and humanistic sciences mostly want to study in the Republic of Srpska, while students who prefer technical directions tend to seek their education abroad. Aspirations of students to study at foreign universities have

обзиром на то да се последње двије деценије билежи импресиван раст међународне мобилности студената (Bessey, 2012). У прилог томе иде чињеница да је 1950-их година свјетски број студената који студирају у иностранству износио око 200000, док је до 2012. порастао на више од два милиона (Wells, 2014). Фактори студентских миграција су бројни, али највећи значај имају величина земље, трошкови живота, удаљеност, ниво образовања, квалитет универзитета, језик земље домаћина, као и климатске карактеристике (Rodríguez González et al., 2011).

Студенти одлазе у иностранство углавном због личних тежњи за усавршавањем, због стицања нових искустава, као и због немогућности да у својој земљи студирају жељени факултет (Vasojević & Kirin, 2019). Такође, економска детерминанта представља један од кључних фактора мобилности студената, првенствено због стипендирања и новчаних подстицаја. Друге значајне детерминанте су: (а) стварни ниво безбиједности, (б) степен отворености земље домаћина и (в) бруто домаћи производ (БДП) по глави становника земље домаћина (Caruso & de Wit, 2015). Изражене аспирације средњошколаца из Републике Српске за школовањем у иностранству, такође се могу ставити у контекст финансијских погодности, с обзиром на то да већина универзитета у Словенији, Аустрији и Њемачкој за бруцоше додјељује новчане подстицаје у виду студентских стипендија.

Највећи број средњошколаца у Републици Српској који желе студирати у иностранству (64.0 %) одлучују се да своје академско усмјерење започну у Републици Србији. То најбоље илуструје податак да од укупног броја анкетираних ученика који желе да наставе школовање, њих 2484 има намјеру да то оствари у Републици Српској, док 2090 анкетираних своје образовање планира да изгради у Републици Србији.

Одабир Србије за наставак студија може се аргументовати на основу више параметара. Прије свега, један од најзначајнијих фактора је језичка и етничка кохезија, јефтинија цијена школарине у односу на европске уни-

become an increasingly common phenomenon, considering the impressive growth in international student mobility over the last two decades (Bessey, 2012). In support of this, the fact is that in the 1950s, the global number of students studying abroad was around 200000, but by 2012, it had grown to more than two million (Wells, 2014). There are numerous factors influencing student migration, but the most significant ones include the size of the country, the cost of living, distance, level of education, university quality, the language of the host country, and climate characteristics (Rodríguez González et al., 2011).

Students go abroad primarily due to personal aspirations for self-improvement, acquiring new experiences, and because of the inability to study their desired major in their own country (Vasojević & Kirin, 2019). Additionally, economic determinants are one of the key factors driving student mobility, mainly due to scholarships and financial incentives. Other significant determinants include: (a) the actual level of safety, (b) the degree of openness of the host country, and (c) the Gross Domestic Product (GDP) per capita of the host country (Caruso & de Wit, 2015). The pronounced aspirations of high school students from the Republic of Srpska for studying abroad can also be put into the context of financial benefits, considering that most universities in Slovenia, Austria, and Germany offer financial incentives in the form of student scholarships for freshmen.

The majority of high school students in the Republic of Srpska who wish to study abroad (64.0 %) decide to begin their academic journey in the Republic of Serbia. This is best illustrated by the fact that out of the total number of surveyed students who intend to continue their education, 2484 of them plan to do so in the Republic of Srpska, while 2090 surveyed students intend to pursue their education in the Republic of Serbia.

The choice of Serbia for continuing one's studies can be argued based on several parameters. Firstly, one of the most significant factors is linguistic and ethnic cohesion, lower tuition fees compared to European universities, and the ge-

верзитете, као и географска близина највећих универзитета у Србији (Београд и Нови Сад). Овај фактор посебно је значајан за исток Републике Српске, који снажно гравитира према Републици Србији. Важно је напоменути да је од 2006. године између Републике Српске и Републике Србије на снази споразум о специјалним и паралелним везама, који студенте из Републике Српске у Србији третира као „домаће“ студенте и обрнуто.

Утицај Србије на систем високог образовања у Републици Српској огледа се у чињеници да средњошколци из трећине градова и општина у Републици Српској (20 локалних заједница) више преферирају наставак студија у Србији него на универзитетима у Републици Српској. Такав случај забиљежен је у градовима Бијељина, Зворник и Требиње, те у општинама Билећа, Братунац, Вишеград, Власеница, Дервента, Гацко, Љубиње, Лопаре, Милићи, Модрича, Невесиње, Осмаци, Сребреница, Угљевик, Хан Пијесак, Чајничке и Шамац. Регионална дистрибуција ових локалних заједница указује да је њих 17 до 20 смјештено источно од Дистрикта Брчко.

Одређени проценат анкетираних своје школовање жели наставити у Федерацији Босне и Херцеговине. Највећи број је из источног дијела Републике Српске, посебно у регијама Бирач, Семберија и Сарајево-Романија, посебно у граду Источно Сарајево. Оваква појава последица је хетерогене етничке структуре у појединим локалним заједницама у којима ученици бошњачке националности преферирају високошколске установе у Федерацији Босне и Херцеговине, посебно у Граду Сарајево. То је посебно очито у општини Сребреница и насељу Јања (Град Бијељина).

Регионалне разлике у аспирацијама према наставку школовања могу се објаснити утицајем различитих фактора. Прије свега, регије са већим афинитетима за наставак школовања су цјелине са развијеном образовном функцијом (као на примјер, регија Бања Лука и регија Сарајево-Романија), које на својој територији имају универзитетске центре. Такође, регије источног дијела Републике Српске (посебно Херцеговина) представљају

geographic proximity to the major universities in Serbia (Belgrade and Novi Sad). This factor is especially important for the eastern part of the Republic of Srpska, which has a strong affinity towards the Republic of Serbia. It is important to note that since 2006, there has been an agreement in place between the Republic of Srpska and the Republic of Serbia regarding special and parallel relations, which treats students from the Republic of Srpska studying in Serbia as “domestic” students, and vice versa.

The influence of Serbia on the higher education system in the Republic of Srpska is reflected in the fact that students from one-third of the cities and municipalities in the Republic of Srpska (20 local communities) prefer to continue their studies in Serbia rather than at universities in the Republic of Srpska. This is the case in cities like Bijeljina, Zvornik, and Trebinje, as well as in municipalities such as Bileća, Bratunac, Višegrad, Vlasenica, Derventa, Gacko, Ljubinjje, Lopare, Milići, Modriča, Nevesinje, Osmaci, Srebrenica, Ugljevik, Han Pijesak, Čajniče, and Šamac. The regional distribution of these local communities indicates that 17 to 20 of them are located east of the Brčko District.

A certain percentage of those surveyed want to continue their education in the Federation of Bosnia and Herzegovina. The largest number is from the eastern part of the Republic of Srpska, especially in the regions of Birač, Semberija, and Sarajevo-Romania, especially in the city of Istočno Sarajevo. This phenomenon is a consequence of the heterogeneous ethnic structure in some local communities where Bosniak students prefer higher education institutions in the Federation of Bosnia and Herzegovina, especially in the City of Sarajevo. This is particularly evident in the municipality of Srebrenica and the settlement of Janja (City of Bijeljina).

Regional differences in aspirations towards continuing education can be explained by the influence of various factors. First of all, regions with greater affinity for continuing education are entities with a developed educational function (such as the Banja Luka region and the Sarajevo-Romania region), which have university centers on their territory. Also, the regions of the

најурбанизованији дио Републике Српске, а доказано је да ученици из градских средина имају веће склоности ка наставку школовања у односу на своје вршњаке из руралних простора. Поред ниске стопе урбанизације у регији Добој и Приједор, у овим регионалним цјелинама знатно је већи обухват ученика из средњих стручних школа у односу на остале регије, па је и то један од разлога за малу заинтересованост за наставак образовања. Важно је напоменути да у регији Добој трећина ученика (32.5 %) не жели да студира.

Може се констатовати да су функционални значај и географски положај регионалних цјелина двије основне одреднице за наставак школовања у Републици Српској. Наиме, ученици из регије Бања Лука и регије Сарајево-Романија имају знатно веће аспирације за наставаком школовања у Републици Српској у односу на своје вршњаке из сусједних регија. Један од главних разлога ове појаве је у чињеници да на територији ових регија постоји универзитетска функција са снажним дејством у односу на друге регионалне цјелине. Утицај географског положаја на наставак студирања у Републици Српској највише се може уочити на простору истока Републике Српске, гдје се уочава велика мобилност ученика према Републици Србији.

ЗАКЉУЧАК

Резултати спроведеног анкетног истраживања дају врло јасну слику намјера младих људи, што се може искористити код доношења различитих стратешких докумената. То је од посебне важности ако се желе остварити стратешки национални циљ да се повећа удио високообразованог становништва.

Истраживање је потврдило потребу за чешћом анализом фактора и ставова популације на прелазу из средњошколског у високо образовање. Наставак даљег школовања је важна прекретница за лични развој и промјену понашања код сваког појединца.

Најважнији фактори за наставак образовања су лични интерес за поједине студије

eastern part of the Republic of Srpska (especially Herzegovina) represent the most urbanized part of the Republic of Srpska, and it has been proven that students from urban areas have a greater tendency to continue their education compared to their peers from rural areas. In addition to the low rate of urbanization in the regions of Doboј and Prijedor, in these regional entities, there is a significantly higher coverage of students from secondary vocational schools compared to other regions, so this is also one of the reasons for the low interest in continuing education. It is important to note that in the Doboј region, one third of students (32.5 %) do not want to study.

It can be stated that the functional importance and geographical position of regional entities are two basic determinants for the continuation of education in the Republic of Srpska. Namely, students from the Banja Luka region and the Sarajevo-Romania region have significantly higher aspirations to continue their education in the country compared to their peers from neighboring regions. One of the main reasons for this phenomenon is the fact that on the territory of these regions there is a university, which fact has a stronger effect compared to other regional entities. The influence of the geographical position on the continuation of studies in the Republic of Srpska can be seen most in the area of the east of the Republic of Srpska, where there is a large mobility of students towards the Republic of Serbia.

CONCLUSION

The survey results offer a vivid insight into the aspirations of young individuals, which can be instrumental in crafting various strategic documents. This is especially crucial if the overarching national objective of augmenting the proportion of highly educated citizens it to be realized.

The research unequivocally underscores the necessity for more frequent scrutiny of factors and attitudes within the population during the transition from high school to higher education. The pursuit of further education represents a pivotal milestone in personal development and the evolution of individual behaviours.

The most important factors for continuing education are personal interest in certain studies

и каснија могућност лакшег проналазка за-
послења. Кључни фактори приликом уписа
на факултете требали би бити мотивација
и интересовање, односно позитиван став
средњошколаца према наставку школовања
на универзитетима.

Резултати истраживања показали су да
средњошколци у Републици Српској имају
широк спектар аспирација у вези уписа жељеног
факултета. Међутим, постоји потреба за
константним информисањем ове популације
у циљу развоја њихових компетенција, а тако
и будућих ставова приликом избора врсте сту-
дија и мјеста студирања.

Анализа фактора и ставова ученика
средњих школа за наставак школовања пред-
ставља једну од кључних карика у разумије-
вању комплексне демографске слике Репу-
блике Српске. Посљедице смањења броја
уписаних студената у будућности се може
негативно рефлектовати на укупан друштве-
но-економски развој преко смањења високо-
образованог радног контингента, нарушене
старосне структуре и укупне депопулације.

У савременим развијеним друштвима,
главни покретач друштвено-економског раз-
воја је развој људских ресурса кроз образо-
вање, па би то требао бити и један од прио-
ритета у Републици Српској. Квалитетније
образовање требало би да осигура одрживи
национални развој и успјешне реформске
процесе, што је претпоставка бржег друштве-
ног развоја.

and the possibility of finding employment more
easily. Key factors when enrolling in colleges
should be motivation and interest, that is, high
school students' positive attitude towards con-
tinuing their education at universities.

The results of the research show that high
school students in the Republic of Srpska have
a wide range of aspirations regarding enroll-
ment in the desired faculty. However, there is
a need for constant information on this popula-
tion to develop their competencies, as well as
their future attitudes when choosing the type
of study and place of study.

The analysis of factors and attitudes of
secondary school students toward continui-
ng education represents one of the key links
in understanding the complex demographic
picture of the Republic of Srpska. The con-
sequences of the reduction in the number of
enrolled students in the future may hurt the
overall socio-economic development throu-
gh the reduction of the highly educated labor
force, the damaged age structure, and overall
depopulation.

In modern developed societies, the main
driver of socio-economic development is the
development of human resources through edu-
cation, so it should be one of the priorities in
the Republic of Srpska. Higher quality educati-
on should ensure sustainable national develop-
ment and successful reform processes, which
is a prerequisite for faster social development.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Babić, L., & Kordić, B. (2012). Stavovi maturanata prema nastavku školovanja. *Pedagogija*, 67(4), 556–565.
- Bardick, A. D., Bernes, K. B., Magnusson, K. C., & Witko, K. D. (2006). Junior High School Students Career Plans for the Future: A Canadian Perspective. *Journal of Career Development*, 32(3), 250–271. <https://doi.org/10.1177/0894845305279168>
- Bessey, D. (2012). International Student Migration to Germany. *Empirical Economics*, 42(1), 345–361. <https://doi.org/10.1007/s00181-010-0417-0>
- Borus, M. E., & Carpenter, S. A. (1984). Factors Associated with College Attendance of High-School Seniors. *Economics of Education Review*, 3(3), 169–176. [https://doi.org/10.1016/0272-7757\(84\)90029-3](https://doi.org/10.1016/0272-7757(84)90029-3)
- Vasojević, N., & Kirin, S. (2019). Life Satisfaction of Returnee Scholarship Holders in Serbia. *Stanovništvo*, 57(2), 71–86. <https://doi.org/10.2298/STNV1902071V>
- Drewes, T., & Michael, C. (2006). How Do Students Choose a University?: An Analysis of Applications to Universities in Ontario, Ca-

- nada. *Research in Higher Education*, 47(7), 781–800. <https://doi.org/10.1007/s11162-006-9015-6>
- Dyer, J. E., Lacey, R., & Osborne, E. O. (1996). Attitudes of University of Illinois College of Agriculture Freshmen Toward Agriculture. *Journal of Agricultural Education*, 37(3), 33–42. <https://doi.org/10.5032/jae.1996.03033>
- Jokić, B. (2019). Obrazovna perspektiva – želje, planovi i stavovi hrvatskih srednjoškolaca o prijelazu iz srednjeg u visoko obrazovanje. U Z. Ristić Dedić & B. Jokić (Ur.), *Što nakon srednje? Želje, planovi i stavovi hrvatskih srednjoškolaca* (str. 34–63). Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
- Jugović, I. (2019). Rodna perspektiva – želje, planovi i stavovi učenica i učenika završnih razreda srednjih škola o prijelazu iz srednjeg u visoko obrazovanje. U Z. Ristić Dedić & B. Jokić (Ur.), *Što nakon srednje? Želje, planovi i stavovi hrvatskih srednjoškolaca* (str. 64–83). Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
- Kang, J., Hense, J., Scheersoi, A., & Keinonen, T. (2019). Gender Study on the Relationships Between Science Interest and Future Career Perspectives. *International Journal of Science Education*, 41(1), 80–101. <https://doi.org/10.1080/09500693.2018.1534021>
- Košutić, I., Puzić, S., & Doolan, K. (2015). Društveni i institucionalni aspekti odluke o studiranju i odabira visokoškolske institucije. U B. Baranović (Ur.), *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? – pristup visokom obrazovanju i odabir studija* (str. 123–163). Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Lendák-Kabók, K., & Popov, S. (2019). Gender Differences in the Choice of Studies of Hungarian, Slovak, and Romanian Ethnic Minority High School Graduates in Serbia. *Sociologija*, 61(1), 75–86. <https://doi.org/10.2298/SOC1901075L>
- Маринковић, Д., & Мајић, А. (2014). Просторна дистрибуција ученика основних школа у Републици Српској у периоду 1996–2013. године. *Гласник/Herald*, 18, 71–85. <https://doi.org/10.7251/HER1814071M>
- Mau, W-C. J., & Li, J. (2018). Factors Influencing STEM Career Aspirations of Underrepresented High School Students. *The Career Development Quarterly*, 66(3), 246–258. <https://doi.org/10.1002/cdq.12146>
- Pašalić, S., Novaković, M., & Pelemiš, M. (2012). Projekcije razvoja mlade (školske) populacije Republike Srpske iz demografske perspektive. *Glasnik Antropološkog društva Srbije*, 47, 203–212. <https://doi.org/10.5937/gads1247203P>
- Републички завод за статистику Републике Српске. (2022). Статистички годишњак Републике Српске, 2022.
- Ristić Dedić, Z. (2019). Lokacijska perspektiva – želje, planovi i stavovi učenika završnih razreda srednjih škola o prijelazu iz srednjeg u visoko obrazovanje. U Z. Ristić Dedić & B. Jokić (Ur.), *Što nakon srednje? Želje, planovi i stavovi hrvatskih srednjoškolaca* (str. 104–121). Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
- Rodríguez González, C., Bustillo Mesanza, R., & Mariel, P. (2011). The Determinants of International Student Mobility Flow: An Empirical Study on the Erasmus Program. *Higher Education*, 62(4), 413–430. <https://doi.org/10.1007/s10734-010-9396-5>
- Rukavina, M. (2017). Tranzicija adolescenata u srednju školu i studij. *Školski vjesnik*, 66(1), 107–122.
- Sakdiah, H. (2018). Factors Influencing the Students' Interests in Continuing Their Education at University. *Jurnal Pendidikan Progresif*, 8(2), 81–89. <https://doi.org/10.23960/jpp.v8.i2.201809>
- Skatova, A., & Ferguson, E. (2014). Why Do Different People Choose Different University Degrees? Motivation and the Choice of Degree. *Frontiers in Psychology*, 5. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.01244>
- Trusty, J., Niles, S. G., & Carney, J. V. (2005). Education-Career Planning and Middle School Counselors. *Professional School Counseling*, 9(2), Article 2156759X0500900203. <https://doi.org/10.1177/2156759X0500900203>
- Fromme, K., Corbin, W. R., & Kruse, M. I. (2008). Behavioral Risks During the Transition from High School to College. *Deve-*

- lopmental Psychology*, 44(5), 1497–1504. <https://doi.org/10.1037/a0012614>
- Hunjet, A., & Kozina, G. (2014). Konkurentno visoko obrazovanje za suvremeno tržište rada. *Economy and Market Communication Review*, 8(2), Article 2. <https://doi.org/10.7251/EMC1402184H>
- Card, D., & Payne, A. A. (2021). High School Choices and the Gender Gap in Stem. *Economic Inquiry*, 59(1), 9–28. <https://doi.org/10.1111/ecin.12934>
- Caruso, R., & de Wit, H. (2015). Determinants of Mobility of Students in Europe: Empirical Evidence for the Period 1998–2009. *Journal of Studies in International Education*, 19(3), 265–282. <https://doi.org/10.1177/1028315314563079>
- Wells, A. (2014). International Student Mobility: Approaches, Challenges and Suggestions for Further Research. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 143, 19–24. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.350>

Примљено / Received: 19. 08. 2023.

Исправљено / Revised: 18. 09. 2023.

Прихваћено / Accepted: 20. 09. 2023.